

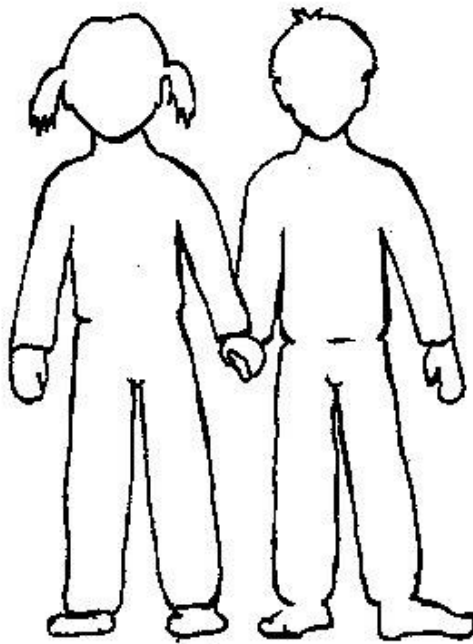

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildningen
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Pedagogers tankar om genus

En jämförande studie mellan skola och förskola

Emina Bajrektarevic
Ingela Göransson

Examensarbete: LAU 350
Handledare: Barbro Johansson
Examinator: Kerstin Lökken
Rapportnummer: Vt07-1030-2

Abstract

Titel: Pedagogers tankar om genus – En jämförande studie mellan skola och förskola

Författare: Emina Bajrektarevic och Ingela Göransson

Termin och år: VT 2007

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Barbro Johansson, Etnologiska institutionen

Examinator: Kerstin Lökken

Rapportnummer: Vt07-1030-2

Nyckelord: Förskola, genus, jämställdhet, kön, manliga pedagoger, pedagoger, skola,

Detta är ett arbete som handlar om pedagogers tankar om genus i skola och förskola.

Vårt syfte med detta arbete är att se hur pedagoger förhåller sig till genus och genuspedagogik i förskolan respektive skolan. Vi fokuserar främst på pedagogernas egen syn på hur de arbetar med genus.

Detta gör vi genom att intervjua pedagoger och rektorer inom skola och förskola. Totalt genomfördes 14 intervjuer med 18 personer. Vi gjorde intervjuerna på ett kvalitativt och i olika grad strukturerat sätt.

Intervjuerna analyserades genom inriktning på frågorna: Vilken syn har pedagogerna på genus? Hur ser de på manliga pedagoger? Hur ser de på olikheterna mellan könen? Hur arbetar man med genus?

Vi fann att man kunde dela in de intervjuade i tre grupper, de som jobbar aktivt med genus, de som inte jobbar med genus och de som jobbar omedvetet med genus.

Våra intervjuer visade att det fanns en viss skillnad mellan pedagogernas syn på både genus och genusarbete i skola och förskola. Det som vi kom fram till är att deras inställning till ämnet är olika. Förskolorna är mer öppna för nya förslag om hur man skulle kunna förändra arbetssättet. Vi tror att detta kan bero på att pedagogerna på skolor anser att de inte har tid för ännu ett nytt ämne eftersom de tycker att de har fullt upp med andra kunskapsorienterade ämnen.

Förord

Vi är två inspirerade lärarstudenter som har skrivit ett arbete om genus.

Vi vill börja med att säga tack till alla pedagoger och rektorer som har låtit oss intervjua dem. Vi vill dessutom ge ett stort tack till vår handledare, Barbro Johansson, som har väglett oss och gett oss inspiration till att genomföra detta examensarbete.

Dessutom vill vi tacka våra nära och kära för att de har stått ut med oss under perioder av uppgivenhet och desperation men samtidigt gett oss hopp och tro på vår förmåga att genomföra detta examensarbete.

Emina & Ingela

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	4
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	5
TEORI	5
GENUS	5
JÄMSTÄLLDHETENS BETYDELSE I FÖRSKOLAN OCH SKOLAN	6
VAD SÄGER LÄROPLANER OCH SKOLLAGEN?	7
ATT ARBETA MED JÄMSTÄLLDHET I FÖRSKOLA OCH SKOLA	9
DEN MANLIGA PEDAGOGEN	9
HISTORIA	11
METOD	12
KVALITATIV INTERVJU	13
STRUKTURERAD INTERVJU	13
ETIK	13
VAL AV PERSONER ATT INTERVJUA	14
ANALYSMETOD	14
PRESENTATION AV INTERVJUADE PERSONER	15
RESULTAT	16
VILKEN SYN HAR PEDAGOGERNA PÅ GENUS?	16
HUR SER PEDAGOGERNA PÅ MANLIGA KOLLEGER?	18
HUR SER PEDAGOGERNA PÅ OLIKHETER MELLAN KÖNEN?	22
PÅ VILKET SÄTT ARBETAR MAN MED GENUS?	23
GENUSPEDAGOGERNAS SYN	28
SAMMANFATTANDE DISKUSSION	31
KÄLLOR	34
LITTERATUR	34
WEBBSIDOR	35
BILAGA 1	36

Inledning

Det borde vara en självklarhet att man i dagens Sverige blir behandlad lika och inte utifrån vilket kön man tillhör. Tyvärr är det inte så och senare tids forskning har visat att vi fortfarande har en bit kvar innan vi lever i ett jämställt samhälle. Vi tror att vi behandlar flickor och pojkar lika, men gör vi verkligen det?

Genus är ett intressant ämne och det har gjorts en hel del forskning om det. Med genus menar vi det sociala könet, de värderingar som samhället lägger in i vad det innebär att vara man eller kvinna, pojke eller flicka.

Innan vi började skriva detta arbete hade vi en spontan uppfattning om att man arbetade med genus mer i förskolan än i skolan. För att se om det verkligen stämmer bestämde vi oss för att undersöka och jämföra pedagogernas förhållningssätt gentemot genus i förskolan och skolan, vad de tycker om själva ämnet och hur deras arbetssätt ser ut betraktat ur ett genusperspektiv.

Eftersom vi tycker att det är pedagogernas ansvar att hjälpa barn och elever att hitta och utveckla sin rätta identitet tycker vi också att förskolan och skolan ska arbeta aktivt med jämställdhet för att kunna ge flickor och pojkar likvärdiga villkor och förutsättningar att upptäcka, pröva och utveckla sin fulla potential som människor.

I de nu gällande läroplanerna betonas att jämställdhet ska synliggöras i undervisningen och i skolans planering. Insikten om vikten av att etablera jämställdhet tidigt har länge funnits både bland pedagoger och bland politiker. Därför har personalen i förskolan och skolan ålagts ett ansvar för att barnen från början ska få kunskaper och värderingar som stöder principen om jämställdhet. Enligt läroplanen i förskola och skola ska man arbeta aktivt för att flickor och pojkar bemöts och bedöms på ett likvärdigt sätt. Där poängteras vikten av att ge elever utrymme att pröva och utveckla förmågor och intressen oberoende av kön. (Lärarens handbok, 2002)

Läroplan för förskolan, Lpfö 98, säger också att vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. (Läraryrket 2002)

För att barn och elever ska få en chans till att pröva på och utveckla sina förmågor och intressen är det förskolans och skolans uppdrag och ansvar att ge barnen och eleverna den möjligheten. Pedagoger och lärare måste bemöta barnen och eleverna på en likvärdig sätt för att uppnå kraven om jämställdhet.

Syfte och frågeställning

Syfte med uppsatsen är att jämföra hur pedagoger förhåller sig till genus och genuspedagogik i förskolan respektive skolan. Det som vi främst fokuserar på är pedagogers egen syn på hur de arbetar med genus. Dessutom diskuterar vi hur de ser på sin egen roll i genusarbetet och om detta är ett ämne som de reflekterar mycket över.

Frågan som vi vill ha besvarat är:

Skiljer sig pedagogernas synsätt på genus och vad har de för tankar om detta ämne i förskola och skola?

De frågeställningar om genus som vi kommer att ta upp är:

- Vilken syn har pedagogerna på genus?
- Hur ser de på manliga pedagoger?
- Hur ser de på olikheterna mellan könen?
- Hur arbetar man med genus?

Teori

Genus

Genus är ett begrepp som dyker upp mer och mer i vårt samhälle.

R. W. Connell (2002) skriver i sin bok, *Om genus*, att begreppet genus har under de senaste 30 åren blivit allt vanligare. Det härstammar ifrån en indoeuropeisk ordstam som betyder ”att producera”.

Genus är hämtat ifrån grammatiken och ordet syftar vanligtvis på skillnader olika substantiv som mer eller mindre överrensstämmer med skillnader i kön. Vanligtvis handlar det om den kulturella skillnaden mellan kvinnor och män.

Genus omfattar vårt kulturella, sociala och biologiska kön. Med detta menar Kajsa Svaleryd (*Genuspedagogik*, 2006) att vi formas efter det kulturella arvet och det sociala systemet. Hon menar också att genus beskriver vår könstillhörighet och hur vi delas upp i två grupper, dvs. manligt och kvinnligt.

Begreppet genus fokuserar på relationerna mellan könen, mäns och kvinnors beteenden, sysslor och vad som anses som manligt och kvinnligt. (Svaleryd, 2006:29)

Att vi föds som pojke eller flicka är något som är självklart, att vi dessutom bemöts utifrån vilket kön vi tillhör är också något som är helt naturligt och vanligt i dagens samhälle.

Redan från första stunden när ett barn föds ställs frågan ”Vad blev det, pojke eller flicka”? Utifrån den frågan formas våra liv fulla av olika föreställningar om hur vi ska bete oss. Denna fråga är avgörande för hur vi som människor kommer att behandlas. Svaleryd menar att ”vårt kön spelar en stor roll för hur vi kommer att leva våra liv”. (2006:23)

Connell (2002) skriver om den kända franska kvinnorörelsens pionjär, Simone de Beauvoir. Hon är känd för sitt klassiska citat: ”Man föds inte till kvinna, man blir det.” (Beauvoir,

2002:325) Connell skriver också att även om kvinnors och mäns situationer inte är helt lika så gäller den här principen män också:

...//... man föds inte maskulin, utan man lär sig och utvecklar maskuliniteten så att man blir man. (Connell, 2002:15)

När man talar om genus i ett pedagogiskt perspektiv talar man om relationer mellan pojkar och flickor, hur det ser ut i den skolmiljön de befinner sig i och hur deras sätt att tänka, värdera och agera skiljer sig åt. Detta gör att man förstår bättre hur pojkars/mäns och flickors/kvinnors natur uppstår och utvecklas. För att ge flickor och pojkar den möjlighet och erfarenhet att forma sina uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt organiserar skolan verksamheten med idéer om undervisningsformer, metoder och innehåll genom sin personal. (Skolverket, Olikheter – en brist eller tillgång?, 1997)

Jämställdhetens betydelse i förskolan och skolan

Att flickor/kvinnor och pojkar/män lever i olika verkligheter är ett faktum. Överallt i samhället delas vi in i olika grupper som vi tvingas leva i. Även om det inte gäller alla kvinnor och män så märker man skillnaderna tydligt, och det är inte det som jämställdhet handlar om. Svaleryd (2006) menar att jämställdhet handlar om att kvinnor och män ska ha lika rättigheter och skyldigheter. De ska kunna vara fria att utvecklas till självständiga individer och ha möjlighet att kunna förhålla sig till varandra oberoende av vilket kön de tillhör.

Pirjo Birgerstam har skrivit i antologin, *Olika på lika villkor, 1999*, att förskolan ska få barnen att utvecklas på ett jämställt sätt så att de som vuxna ska kunna respektera varandra och kunna dela på ansvar både inom samhället och inom familjen.

Under förskoletiden sker en stor del av socialiseringen och tillägnandet av könsidentiteten, vilket gör förskoletiden så oerhört viktig för jämställdhetsutvecklingen. (Birgerstam, 1999:186)

Men Kajsa Wahlström (Flickor, pojkar och pedagoger, 2003) skriver att det är just förskolan som bidrar till sorteringen av flick- och pojkvärld och att vi måste bli bättre på att göra annorlunda. Det är pedagogerna på förskolan som har den möjligheten att påverka barns utveckling ur ett jämställdhetsperspektiv.

I SOU (statens offentliga utredningar) (2004), *Jämställdhet i förskolan*, skriver man att de som gör skillnad mellan pojkar och flickor är vuxna som vistas tillsammans med barn och förskolor gör inget undantag. De menar att flickor och pojkar behandlas olika genom att flickor utvecklas till hjälpfröknar medan pojkarna blir rebeller.

Lena Fejan Ljunghill (2003), skriver också i sin artikel, *Nu vrids klockan tillbaka flera varv*, om att skolan är en spegel av samhället.

I skolan finner vi samma orättvisor, samma segregation, samma könsmönster och samma fördomar som i samhället i övrigt. Att lärarna behandlar flickor och pojkar olika och att pojkarna får mer uppmärksamhet i klassrummet än flickorna är numera ett välkänt faktum. Men enligt skollagen och läroplanerna ska förskolan och skolan arbeta för jämställdhet och för att motverka traditionella könsmönster och könsroller. Förskolan och skolan har en nyckelroll när det

gäller att förmedla demokratiska värderingar och förändra fördomsfulla attityder. (Ljunghill, 2003)

För att kunna uppnå alla de mål samhället eftersträvar är det skolans plikt att, oberoende av de traditionella förväntningar på vad som är flick- eller pojkbeteenden, skapa förutsättningar för varje individ att förverkliga sin unika potential oavsett biologiskt kön.

Genom att ge barn av bägge könen förutsättningar att pröva ett bredare register av möjliga ”roller” och positioner påverkas också värderingar om vad som är ”manligt” respektive ”kvinnligt” i riktning mot ett mer jämställt förhållande. (Birgerstam, 1999:186)

För att ett jämställdhetsarbete ska kunna bedrivas aktivt behövs flera olika metoder. Skolan måste skaffa sig mer kunskap om ämnet och könsskillnader i skolan måste definieras som en pedagogisk fråga. Därför måste skolan ta ansvar och betona att i val av pedagogiska metoder i undervisningen ska bl.a. könsskillnader tas hänsyn till. Det innebär att arbetet i skolan måste byggas på djupare kunskap om pojkars och flickors olika förutsättningar och villkor. (Skolverket, Flickors och pojkars olika förutsättningar och villkor, 1994)

Vad säger läroplaner och skollagen?

Ett sätt att kunna förklara eventuella skillnader i förhållningssättet mellan skolan och förskolan skulle kunna vara att se om det finns några skillnader i deras styrdokument. Vi ska här visa vad de olika läroplanerna och skollagarna säger om värdegrunden i förskolan respektive skolan.

Skollagen säger att:

- alla barn och ungdomar skall, oberoende av kön, ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom. Utbildningen skall inom varje skolform vara likvärdig.

Vidare sägs det i skollagen att:

- var och en som verkar inom skolan skall främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt skall den som verkar inom skolan främja jämställdhet mellan könen. (Läroboken, 2006:60)

Lpfö 98 säger att

Vuxnas sätt att bemöta flickor och pojkar liksom de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma flickors och pojkars uppfattning om vad som är kvinnligt och manligt. Förskolan skall motverka traditionella könsmonster och könsroller. Flickor och pojkar skall i förskolan ha samma möjlighet att pröva och utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller. (Lärarens handbok, 2002:26)

Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94, säger nästan samma sak:

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan och de krav och förväntningar som ställs på dem bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som kvinnligt och manligt. Skolan har ett ansvar för att motverka traditionella könsmonster. Den skall ge utrymme för eleverna att pröva och utveckla förmåga och intressen oberoende av könstillhörighet. (Lärarens handbok, 2002:10)

I Lpfö 98 (Lärarens handbok, 2002:29-30) står det att:

Förskolan skall sträva efter att varje barn utvecklar:

- öppenhet, respekt, solidaritet och ansvar
- förståelse för att alla människor har lika värde oberoende av kön, social och etnisk bakgrund
- sin identitet och känner trygghet i den

Alla som arbetar i förskolan skall:

- visa respekt för individen och medverka till att det skapas ett demokratiskt klimat i förskolan, där samhörighet och ansvar kan utvecklas och där barnen får möjlighet att visa solidaritet
- ansvara för att förskolan tillämpar ett demokratiskt arbetssätt där barnen aktivt deltar
- göra barnen uppmärksamma på att människor kan ha olika attityder och värderingar som styr deras synpunkter och handlande (Lärarens handbok, 2002)

I Lpo 94 (Lärarens handbok 2002:13-14) står det att:

Skolan skall sträva efter att varje elev:

- utvecklar sin förmåga att göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper och personliga erfarenheter
- respekterar andra människors egenvärde
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling

Alla som arbetar i skolan skall:

- medverka till att utveckla elevernas känsla för samhörighet, solidaritet och ansvar för människor också utanför den närmaste gruppen
- aktivt motverka trakasserier och förtryck av individer eller grupper
- visa respekt för den enskilda individen och i det vardagliga arbetet utgå från ett demokratiskt förhållningssätt (Lärarens handbok, 2002)

Enligt styrdokumenterna ska man i både förskola och skola i lika stor utsträckning arbeta för att eleverna/barnen ska utveckla förmågor som har med empati och demokrati att göra. Det ligger av naturliga skäl en större vikt mot elevers egen förmåga att resonera och ta ställning till dessa frågor i Lpo 94 än det gör i Lpfö 98. Lpo 94 är mera specifik i sin framtoning om vad som är pedagogens uppgift än vad Lpfö98 är. I Lpfö 98 är tonen mjukare och den är skriven på ett mera generellt sätt. Detta beror mycket på att det handlar om yngre barn och man kan inte förvänta sig att de har erfarenheten eller mognaden till att ta till sig saker som äldre barn gör. Solidaritet, demokrati och respekt är saker som poängteras i stor utsträckning i de båda dokumenterna.

Att arbeta med jämställdhet i förskola och skola

Att flickor ses som tysta och lugna medan pojkar ses som stökiga och mer fysiska i förskolan och skolan verkar vara helt naturligt. Men enligt lektorn Hillevi Lenz Taguchi är det inte givet. Hon menar i sin artikel, *Det finns inga naturliga kön*, att sådana föreställningar om flickor och pojkar avspeglar bara vad som anses manligt och kvinnligt i vårt samhälle. Och detta är något som måste ifrågasättas och förändras. Eftersom barn och elever är under en ganska stor del av sin tid i förskolan och skolan måste därför pedagogerna arbeta aktivt med barns och elevers utveckling och könsidentitet eller som Taguchi säger ”konstituerandet av det lärande subjektets kön”. (Taguchi, 2003)

Skolverket har i sin rapport om *flickors och pojkars olika förutsättningar och villkor* skrivit följande:

För att som lärare kunna hantera könsskillnader i skolan gäller det att bl.a. genom egna iakttagelser bli medveten om och reflektera över vardagliga företeelser, att se samspelet mellan flickor och pojkar i klassrummet, på skolgården i elevrådet osv. Att kunna se, koppla ihop och relatera kunskapskillnader till den egna undervisningen, hur skillnaderna förhåller sig till formen och innehållet i undervisningen. (Skolverket, 1994:7)

Här menas då att man som pedagog måste bli medveten om sitt eget agerande. Att kunna se individen och koppla ihop skillnader mellan pojkar och flickor är viktigt för att på ett medvetet sätt kunna arbeta aktivt med jämställdhet.

Även Skolverket (1997) och Svaleryd (2006) poängterar, att om man ska kunna arbeta med jämställdhet enligt nu gällande styrdokument måste man ta hänsyn till könsroller och hur ämnet genus är relaterat till valet av innehållet i undervisningen. För att kunna arbeta med genus i skolan krävs ett medvetet förhållningssätt. Eftersom skolans uppdrag är att ge barn och elever samma möjlighet för deras individuella utveckling måste man därför bemöta barnet och eleven efter hans/hennes egna förutsättningar. Svaleryd menar att pedagogen också kan skapa en förutsättning för barn och elever så att de skapar sin egen identitet bortom de givna föreställningarna om kön.

För precis som eleverna är lärarna inskrivna i genusordningen med dess begränsningar, diskurser och förväntningar. Utan en medveten strävan att låta varje barn utveckla sin unika personlighet tenderar individens växt att hindras av stereotypa genusstrukturer. Om vi som pedagoger inte uppmärksammar de dominerande föreställningars kraft, riskerar vi att omedvetet upprätthålla ett ojämnt system. På så sätt begränsas såväl kvinnors som mäns livsmöjligheter. Skolan har ett lagstadgat ansvar för att barnen, oavsett kön, får möjlighet att utveckla hela sin potential. (Svaleryd, 2006:44)

Den manliga pedagogen

I samhället råder det ständiga föreställningar om vad kvinnor respektive män ska göra och vad som anses vara kvinnligt och manligt.

Margareta Havung (2002) skriver om kvinnohistoriken Yvonne Hirdman som menar att ”i varje samhälle finns det osynliga och synliga kontrakt mellan könen.”(Möjligen är det så att man är lite exklusiv – mannen i kvinnornas förskola, s.47) Med det menar hon att det oftast handlar om kvinnors och mäns förhållande till varandra i relation till olika sammanhang som

t.ex. jobbet och hemmet. Detta genuskontrakt gör att män och kvinnor söker sig till olika yrken vilket bidrar till att vissa yrken blir könsmärkta och benämnda som kvinnoyrken respektive mansyrken.

Att vara man och att välja förskola som sitt yrke, innebär att han gör två val: ett val bort från yrken som av tradition utförs av män och ett val mot ett yrke som av tradition ”tillhör” kvinnorna. (ibid.:48)

Havung skriver att det finns ett antal män som har gjort de två valen. ”De anses modiga och får i allmänhet hög status.” (Möjligen är det så att man är lite exklusiv – mannen i kvinnornas förskola, 2002)

Varför söker sig då så få män till lärarutbildningen framförallt till de yngre åldrarna? Havung skriver att förskolan har av tradition varit ett kvinnoyrke. En anledning till det är att det finns en föreställning i vårt samhälle som säger att kvinnan av naturen är mer lämpad för omsorgen av de små barnen. Detta är en föreställning som sitter djupt rotad i vårt samhälle. Denna föreställning gör att män i lägre utsträckning väljer jobb som har med omsorg att göra. Ibland kan män bli ifrågasatta om sin kunnighet och medverkan i omvårdande situationer. Föräldrar kan ifrågasätta att en manlig pedagog står och byter blöjor på barnen. Det finns ett behov att ifrågasätta varför en man väljer att jobba med de yngre barnen och han kan till och med misstänkas för att vara pedofil. Detta kan vara en orsak till att det inte är så många män som söker sig till att jobba med yngre barn trots alla insatser som gjorts för att uppmuntra dem. (Möjligen är det så att man är lite exklusiv – mannen i kvinnornas förskola, 2002)

En annan anledning till att så få män arbetar inom förskolan tycker vi är att en manlig förskolelärare har dubbla krav på sig i sitt yrkesutövande. Som den manliga förskoleläraren har han samhällets krav på sig, han ska vara den manliga förebilden i verksamheten och fylla ut tomrummet som finns. Allt det p.g.a. att han är en man.

Havung skriver att mannen i förskolan ska:

... medverka till ökad jämställdhet och möjligheter till strukturförändringar på arbetsmarknaden. Tillsammans med sina kvinnliga kollegor ska han bidra till att verksamheten bryter upp traditionella könsmonster och förändrar dem i en riktning som gagnar både kvinnor och män, flickor och pojkar. (ibid.: s.46)

Förskolans mål och riktlinjer uppmanar männen att söka sig till förskolor mest p.g.a. att de behövs för att bidra med så kallade ”manliga” egenskaper och aktiviteter. Detta tycker Havung är helt fel. Hon skriver att detta bara förstärker de stereotypa förväntningar som finns i samhället och bidrar till att bevara den låga andelen män i förskolan.

I SOU (2006), *jämställdhet i förskolan*, tar man upp varför det är bra att män söker sig till förskolan och det beror på att barnen då får en större mångfald av män att identifiera sig med. De får manliga förebilder som visar dem olika egenskaper och som inte behöver förknippas med att de just är män.

Vidare skrivs det att det viktigaste argumentet för att få fler män i förskolan är att:

... de ingår som en viktig del av en allmän strävan att bryta könssegregeringen på arbetsmarknaden i stort. (Utbildningsdepartementet, 2006:198)

Detta är viktigt, inte bara för att man ska kunna bredda flickors och pojkars eller kvinnors och mäns uppgifter och ansvarsområden, utan också för att nå en jämnare fördelning av makt och resurser mellan könen.

Ett annat viktigt argument är att visa samhället att även män kan arbeta med barn, omsorg och pedagogik.

Historia¹

Det var i och med att folkskolan inrättades på 1840-talet som skolan blev öppen för båda könen. Flickor erbjöds dock en kortare utbildning och var befriade från geometriundervisningen, de fick istället en timmes räkning och en timmes skrivning.

Det ansågs vara ett hot mot kvinnors hälsa att anstränga sig intellektuellt under puberteten. (Steenberg, 1997:85)

Man trodde att kvinnors förmåga att föda barn skulle kunna äventyras. Detta var ett viktigt argument för att högre utbildning skulle ha könssegregerats. Kvinnor ansågs inte lämpliga att studera i samma takt som sina manliga kolleger. De ansågs inte heller vara lika intelligenta som pojkar och några ansåg till och med att de ”dumma” flickorna kunde hindra pojkarna i deras utveckling om de hade samundervisning. Däremot ansågs flickor vara känslomässigt, moraliskt och religiöst överlägsna pojkarna.

I slutet av 1800-talet utvecklades det privata skolor för flickor där de kunde få en utbildning som motsvarade läroverksutbildningen. Det fanns vid mitten av 1860-talet ett sextiototal flickskolor i Sverige och endast vid några av dem gick det att avlägga studentexamen. Fram till mitten av 1920 var läroverken endast öppna för pojkar.

En anledning till att det inte fanns några statliga skolor för flickor var att kvinnan inte ansågs vara en offentlig person och därför var det inte statens uppgift att utbilda henne. Kvinnan var en enskild person och man ansåg att det var mannens (fadern eller makens) uppgift att se till att hon fick den utbildning hon skulle kunna vara betjänt av. Kring sekelskiftet började fler kvinnor söka sig ut till arbetsmarknaden och då blev behovet av att kvinnor skulle ha en god utbildning större. Det visade sig att samundervisning var mer lönsamt och 1905 inrättades samrealskolor på 19 orter i Sverige. År 1909 inrättades en 7-årig flickskola inom det offentliga skolväsendet. Där undervisades det framför allt i humaniora, språk och praktiskt arbete.

På 20-talet när kvinnor hade fått full myndighet började skolkommissionen åter plädера för samundervisning. Man menade på att det skulle skapa bättre disciplin i klassen och bättre arbetsprestationer. Flickorna skulle spurras av att se pojkarna arbeta med biologi, fysik och kemi och pojkarna skulle ta efter flickornas goda uttal under språklektionerna. Under puberteten skulle däremot inte flickorna överanstränga sig och fick istället lära sig husligt arbete i skolan.

Det var inte förrän 1923 som det blev tillåtet för kvinnor att ha högre statliga tjänster och 1927 fick flickor tillträde till högre allmänna läroverk.

Efter kriget fanns det stora barnkullar och detta gjorde att utbildningssystemet behövde byggas ut. Den obligatoriska skolan förlängdes från 7 till 9 år och gymnasieskolor kom att innefatta rena yrkesutbildningar. En viktig anledning till att satsa på utbildning var tron på att utbildning skulle jämna ut de ekonomiska och sociala klyftorna mellan samhällsklasserna.

¹ Uppgifterna är hämtade ifrån Steenberg, Ann (1997) flickor och pojkar i samma skola, Tallberg Broman, Ingegärd (2002) Pedagogiskt arbete och kön – Med historiska och nutida exempel.

Flickor skulle ges samma möjlighet som pojkarna och man ville med jämlikhetstanken ta vara på begåvningar ur de lägre klasserna.

På 60-talet minskade efterfrågan på personal inom industrin samtidigt som behovet av personal ökade inom omsorg och offentliga sektorn. Detta gjorde att flickor uppmuntrades till att förbereda sig för ett yrkesverksamt liv. Forskning hade nu kommit fram till att de inte kunde påvisa någon skillnad i flickors och pojkars intelligens och det visade sig att flickor klarade undervisningen minst lika bra som pojkar. Genom att ge flickor och pojkar samma erfarenheter ville man bryta könstraditionerna och ändra dess innehåll. Detta gjorde man för att det bl. a skulle garantera framtida äktenskapliga relationer. Under 60- och 70- talet avskaffades successivt flickskolan och grundskolan infördes. Att det fanns flickskolor så långsamt som till 70-talet berodde mycket på att det fanns ett stort stöd för dessa skolor inte minst från starka föräldraföreningar och rektorer. Flickskolorna hade ofta en prägel av överklasskolor och detta gjorde att de fick leva kvar vid sidan av enhetsskolorna. Under 70-talet var grundsynen likhetsteori, man skulle behandla pojkar och flickor likadant. I reformen 1979 förbjöds kommunerna erbjuda tillvalskurser som kunde förutses få en sned könsfördelning. Ett exempel på kurs som inte var tillåten var ”teknik”. En sådan kurs skulle endast attrahera pojkar. Man använde prao för att elever skulle få en inblick i en sektor som dominerades av det motsatta könet. Ämnen som teknik och barnkunskap gjordes obligatoriska för alla. Sedan början av 60-talet hade i stort sett lika många flickor som pojkar tagit studenten, men man hade inte lyckats bryta könsbundenheten i utbildningsinriktningen.

Eftersom eleverna fortfarande visade sig göra traditionella studie- och yrkesval började man på 80-talet igen diskutera sam- och särundervisning. Nu fick syokonsulenterna i uppdrag att stödja elever att göra okonventionella yrkesval. Man kom till insikt att skolan inte var så könsneutral som man hade trott och detta ville man ändra på. Skolan skulle nu aktivt bortse från kön och könsskillnader och skulle verka för könsneutralitet. Skolöverstyrelsen presenterade principer för ett nytt handlingsprogram som skulle gå ut på att förändra människorollen. Man skulle undervisa eleverna i könsrollskunskap och i att ifrågasätta rådande förhållanden. Det skedde ingen markant förändring. I och med att de traditionella kvinnoyrkena inom omsorg och vård började bantas ner under slutet av 80-talet och början av 90-talet, ville man styra flickorna bort från omsorgsutbildningen. Det var desto större efterfrågan på kvalificerad arbetskraft inom teknologi, men man lyckades inte i någon nämnvärd utsträckning locka flickor till dessa utbildningar. Inte heller i någon nämnvärd utsträckning lyckades man få killar att välja traditionella kvinnoyrken. Det satsades mycket pengar på att försöka bryta könsmönstren. Kommuner fick anslag att anordna flickkurser i bl.a. naturvetenskap och teknik som ett led i rekryteringskampanjen till tekniska högskolor.

Hittills har fokus legat på flickors könsbundna studie- och yrkesval. Man har satsat pengarna på utbildningssatsningar på att få flickor att välja tekniska utbildningar. Pojkars könsbundna val har inte uppmärksamrats i motsvarande grad.

Metod

För att få svar på vår frågeställning har vi valt att intervjua pedagoger i olika positioner. Vi har intervjuat rektorer och pedagoger inom skola och förskola. Vi hade i förväg kommit fram till ett antal frågor vi ville ha besvarade. Intervjuerna gjordes på ett kvalitativt och i olika grad strukturerat sätt. Här nedan tar vi upp vad som menas med kvalitativ respektive strukturerad intervju.

Kvalitativ intervju

Med kvalitativ intervju menas att man ska försöka att få ut så mycket som möjligt från den man intervjuar. Det är i förväg bestämt vad frågorna ska handla om, men inte exakt hur de ser ut. Följdfrågor är viktiga. Syftet med en kvalitativ intervju är att få den intervjuade att ge så uttömmande svar som möjligt. Man kan variera frågorna från intervju till intervju beroende på vad den intervjuade svarar och vilka aspekter denne tar upp. Intervjuerna spelas ofta in och skrivs ut ordagrant helt eller delvis. Detta för att pauseringar, tonfall och avbrutna meningar kan vara viktiga för att förstå vad som sägs. (Bo Johansson & Per – Olov Svedner, 2006)

Strukturerad intervju

Kännetecknen för en strukturerad intervju är att frågeområdena och frågorna är bestämda i förväg. Det kan förekomma frågor med fasta svarsalternativ, t.ex. bakgrundsfrågor. Man nöjer sig ofta med att anteckna svaren. (Johansson & Svedner, 2006).

Det är inte alltid självklart vad det är för skillnad och om det är någon skillnad mellan en kvalitativ och en strukturerad intervju och om det är rätt att dela in dem i två olika grupper. Jan Trost (2005) menar att kvalitativa intervjuer i viss mån innehåller strukturer men de är fortfarande kvalitativa. Han menar att skillnaden mellan en kvalitativ och en kvantitativ undersökning i stället ligger i standardiseringen. Med standardisering menar han i vilken grad frågorna och situationen är densamma för alla intervjuade. Det är avsaknaden av variation som styr graden av standardisering.

Våra intervjuer blev ofta i olika grad en blandning mellan kvalitativ och strukturerade intervjuer. De var strukturerade i den mån att vi hade fasta frågor som vi utgick från och genom att vi hade bakgrundsfrågor. Kvalitativa blev det i den mån att vi lät vissa intervjuer spåra ut lite mer och följde mera upp vad den vi intervjuade hade att säga. Till vissa pedagoger skickade vi frågorna i förväg, medan andra blev intervjuade direkt. Intervjuerna analyserades på olika sätt. De intervjuer som hade genomförts på ett mera kvalitativt sätt skrevs ut i sin helhet, medan de intervjuer som gjorts mera strukturerat bara redovisades genom att fokusera på de frågor vi i förväg hade bestämt. Anledningen till att vi gjorde på detta sätt var att vi är två olika personer och vi genomförde intervjuerna på var sitt håll. Detta gjorde att vi använde olika tekniker för att genomföra intervjuerna. Det faktum att vi inte var konsekventa i hur intervjuerna genomfördes kan bidra till hur vårt resultat blev.

Etik

Vi har i största möjliga mån försökt att vara så objektiva som möjligt under intervjun och försökt att inte påverka informanten. Detta för att han eller hon ska få säga vad hon anser om vissa frågor utan att den som intervjuar försöker att påverka svaret. Det är nog i realiteten omöjligt att vara helt objektiv och neutral. Som lärarstuderande som har läst in sig på ämnet genus är det lätt att ens egna värderingar påverkar resultatet av intervjun.

Alla vi intervjuade gav vårt godkännande till att vi spelade in intervjuerna. En av pedagogerna uttryckte en tveksamhet till att vi använde bandspelaren, men tyckte det var ”okej” så länge hon själv inte behövde höra inspelningen. När pedagogen uttryckte en motvilja till bandspelaren erbjöd vi oss att inte använda den och att i stället bara anteckna intervjun, men hon tyckte att vi skulle spela in den för att få ett bättre resultat.

Det är av respekt för pedagogerna vi intervjuade som vi har bestämt att presentera dem med figurerade namn.

Val av personer att intervjua

Vi valde att intervjua rektorer för att få en bild av hur de ser på genus. Det är en rektors roll att leda läraren på en skola och då borde dennes sätt att se på genus avspegla sig i hur skolan ser på genus som helhet. Vi valde också att både intervjua pedagoger som medvetet arbetade med genus och de som inte hade arbetat med det alls. Ett mål var att försöka få både manliga och kvinnliga pedagoger. Anledningen till att vi ville ha med både kvinnliga och manliga pedagoger var för att få en så nyanserad bild som möjligt.

Det har inte alltid varit lätt att få tag på personer att intervjua från skolan. Däremot var det inga problem med att få tag på personal inom förskolan. En anledning till detta är att det finns en svårighet att få tag på skolans personal rent fysiskt. Vart ska man ringa? Vem ska man prata med? Under dagarna har lärarna fullt upp med undervisning och efter att barnen gått hem är de på personalmöten eller har utvecklingssamtal. Ringer man till rektorer och ber om hjälp att få tag på lärare som vill bli intervjuade säger de att de ska prata med sin personal och sedan återkomma, men gör inte det. Detta gjorde att vi fick anstränga oss ordentligt i över två veckor bara för att få tag på pedagoger som ville bli intervjuade. Till slut fick vi använda oss av gamla kontakter från VFU (Verksamhets Förlagda Utbildning) för att det skulle bli en någorlunda jämn fördelning mellan förskola och skola. Däremot så var det inga problem att hitta rektorer och förskolepersonal som var villiga att låta sig intervjuas. Detta beror på att det var enklare att komma i direkt kontakt med dem. På förskolorna var det bara att ringa till avdelningen och prata direkt med personalen, samma sak gällde rektorer. Därför kunde vi vara mera kräsna i urvalet om vilka förskolor och rektorer vi ville intervjua. Inom skolan fick vi intervjua de personer som vi hittade och som var villiga att ställa upp på en intervju. Mer än hälften av personalen på alla förskolor vi intervjuade hade varit med eller var med i någon form av genusprojekt, medan ingen av skolorna hade det.

Totalt genomförde vi 14 intervjuer med 18 personer. Fyra intervjuer med pedagoger inom grundskolan, fem med pedagoger inom förskolan, en intervju med två genuspedagoger som även är grundskolelärare och fyra intervjuer med rektorer inom skola och förskola. Förutom intervjun med genuspedagogerna gjordes det en gruppintervju med arbetslaget på avdelningen Vitsippan. Alla andra intervjuer utfördes enskilt. Vi har intervjuat både manliga och kvinnliga pedagoger inom alla stadier. Totalt har vi fått fem manliga och 13 kvinnliga pedagogers synvinkel på genus.

Analysmetod

De flesta intervjuerna spelades in på band och skrevs sedan ut. På grund av vissa tekniska missöden var det två intervjuer som inte blev inspelade på band och därför bara nedtecknade efter vad vi kom ihåg.

När intervjuerna var genomförda och utskrivna fick den av oss som inte gjort intervjun läsa den och kort analysera vad som kom fram av intervjun. Detta för att på ett bättre sätt sätta sig in i den andras intervju samtidigt som man med klara och objektiva ögon skulle kunna analysera intervjun. Efter det diskuterade vi fram på vilket sätt analysen av intervjun skulle ske och kom fram till att vi skulle analysera intervjuerna med inriktning på följande frågeställningar:

- Vilken syn har pedagogerna på genus?
- Hur ser pedagogerna på manliga kollegor?
- Hur ser pedagogerna på olikheterna mellan könen?
- Hur arbetar man med genus?

Vid analysen av intervjuerna togs ingen hänsyn till vem som genomförde intervjun utan alla intervjuerna analyserades på samma sätt.

Vid analysen kunde vi dela in de intervjuade i tre grupper.

- Arbetar aktivt med genus
- Arbetar inte med genus
- Arbetar omedvetet med genus

Sju pedagoger jobbar inte med genus, två pedagoger jobbar omedvetet med genus och nio pedagoger arbetar aktivt med genus. I denna sammanfattning sätts genuspedagoger som vanliga pedagoger och räknas som de som jobbar aktivt med genus.

När vi talar om "arbetar aktivt med genus" menar vi att de ingår i något projekt och har läst litteratur och gått på föreläsningar om genus. Med "arbetar inte med genus" menar vi de som inte arbetar med genus överhuvudtaget och inte vet så mycket om ämnet. De som arbetar "omedvetet med genus" är de som på frågan om de arbetar med genus säger nej men vid en närmare analys av deras arbetssätt visar det sig att det finns ett naturligt genustänkande hos dem.

Vid redovisning av resultatet har vi valt att under varje rubrik först diskutera vad som framkom från intervjuerna med pedagoger inom förskolan och sedan det som framkom från intervjuerna inom skolan. I slutet på varje avsnitt reflekterar vi över skillnaderna i deras förhållningssätt. Detta sätt har vi valt eftersom vi gör en jämförande studier mellan förskola och skola.

Vi har valt att ha genuspedagogerna för sig eftersom de uttalar sig i form av genuspedagoger och inte lärare. Därför anser vi att deras synpunkter om genus väger extra tungt.

Presentation av intervjuade personer

Namnen på personerna är fingerade.

Märta: 51 år, rektor på en förskola. Förskolan ligger i förorten och har ett stor inslag av mångkultur. Det finns ungefär lika många svenska barn som barn med invandrabakgrund. Inom hennes rektorsområde arbetas det inte med genus.

Bert: 56 år, rektor på förskolan. Förskolan ligger i förorten och området är mångkulturellt. Skolan jobbar aktivt med genus sedan tio år tillbaka.

Christel: 61 år, rektor på en skola som ligger i förorten. På denna skola är 96 procent barn med invandrabakgrund. De jobbar inte med genus.

Tobias: 53 år, rektor på en f-9 skola. Skolan ligger i en småstad och eleverna består mestadels av barn med svensk bakgrund. Skolan jobbar inte med genus men tycker det är ett viktigt ämne.

Agnès: 50 år, har jobbat som förskolelärare i 29 år. Förskolan ligger i en småstad med mestadels barn med svensk bakgrund och några få barn med invandrabakgrund. Förskolan har varit med i ett projekt om genus sedan ett och halvt år tillbaka och jobbar därför aktivt med genus.

Thomas: 27 år, är inte utbildad pedagog och har arbetat i 3 år inom barnomsorgen. På denna förskola har han arbetat i ca sex månader. Förskolan ligger i förorten och är mångkulturell. De arbetar aktivt med genus.

Ann-Mari: 35 år, har arbetat sammanlagt ca tre år som förskolelärare. Förskolan är nybyggd och ligger på landsbygden. Alla barn har svensk bakgrund. Förskolan arbetar inte med genus.

Sara: 26 år, har jobbat som förskolelärare i ca två år. Förskolan ligger mitt i storstaden och har enbart barn med svensk bakgrund. Förskolan arbetar inte med genus.

Arbetslag Vitsippan: Det består av två förskolelärare och två barnskötare. Åldern på personalen är 30 – 50 år. Arbetslaget har arbetat länge tillsammans och fungerar väldigt bra ihop. Förskolan ligger på landsbygden och barngruppen är ganska blandad. De arbetar aktivt med genus.

Annie: 35 år och är lärare på en f-3 skola. Hon har arbetat i skolan i ca 8 år och jobbar inte med genus. Skolan ligger i en storstad där eleverna har svensk bakgrund.

Monica: 44 år, lärare i sv/so 1 -7, och har arbetat i ca sex år. Skolan är en f-9 skola och ligger på landsbygden och elevgruppen består av endast barn med svensk bakgrund. Arbetar omedvetet med genus.

Andreas: 33 år, är ma/no lärare 1-7. Har arbetat i ca 7 år på f-9 skolor. Andreas arbetar inte med genus. Skolan består av barn med svensk bakgrund och ligger på landsbygden.

Maj: 60 år, har jobbat i 38 år, just nu jobbar hon på en f-9 skola som ligger i förorten och har i stort sätt enbart barn med invandrabakgrund. Hon arbetar omedvetet med genus.

Genuspedagoger: Patrik är 27 år och Johanna 38 år. Båda är lärare i sv/so 1-7. Båda två har en 25 procents tjänst som genuspedagoger inom kommunen, resterande tjänst, 75 procent, jobbar de som klasslärare. Jobbet som genuspedagog innebär att föreläsa för arbetslag och föräldrar om genuspedagogik. De jobbar med både förskola och skola. De handleder även personalen om hur de ska jobba med genus.

Resultat

Vilken syn har pedagogerna på genus?

Genus är ett begrepp som har blivit väldigt modernt och det är ett ord som ofta förekommer i massmedia och facktidskrifter för pedagoger. Vi ville med våra intervjuer se hur pedagoger ser på detta uttryck och vad de lägger in i begreppet genus.

Det vi har kommit fram till är att både pedagogerna och rektorerna på förskolan har nästan samma syn på ordet genus. De förknippar det med kön, pojke – flicka, man – kvinna. Bert, som är rektor inom förskolan, tänker så här om genus:

Alltså det jag tänker på när jag hör ordet genus är förhållandet mellan pojke flicka, kvinna man, förhållandet mellan könen.

Förskolelärarna Märta, Ann-Marie, Sara och Thomas resonerar på samma sätt om detta ämne. Däremot så tänker arbetslaget på Vitsippan lite annorlunda. Eftersom de just nu arbetar mycket medvetet med genus så förklarar de begreppet på följande sätt:

Vi tänker helt annorlunda om genus nu än vad vi gjorde innan vi började jobba med det. Förut trodde vi att det handlade om att vi skulle förändra barnen och sudda ut könsgränser. Med det är det inte alls det det handlar om, vi vill inte förändra barnen utan bara bredda dem och erbjuda dem allt.

Agnes, som också har arbetat med ämnet under en längre tid, resonerar att arbete med genus innebär att man inte ska ta bort någonting ifrån barnen utan man ska tillföra något.

Man ska inte göra om flickor och pojkar utan bredda vägen för dem, låta dem prova på det de själva vill utan några begränsningar.

Både arbetslaget på Vitsippan och Agnes poängterar väldigt starkt att tanken inte är att göra om flickor till pojkar och pojkar till flickor. Det är inte ”ett kön” som man vill skapa utan man vill bereda normen för pojkar och flickor. Denna syn på genus delas även av Svaleryd (2006) och Sussane Rithander (1991). Rithander skriver att förskolans uppgift är att dels bekräfta både flickor och pojkar i deras könsidentitet och dels att göra det möjligt för varje enskilt barn att känna sig trygg i att vara den hon/han är. Vidare skriver hon att barnen ska få möjlighet att pröva på nya saker och lära sig mer för att på det sättet utvecklas till enskilda individer som är oberoende av vilket kön de tillhör.

Inte heller synen på det som skrivs om jämställdhet skiljer sig mellan pedagogerna inom förskolan. Med pedagoger menar vi all personal inom förskolan som vi har intervjuat inklusive rektorer och barnskötare. De tycker det är bra och viktigt att det diskuteras mer och mer om jämställdhet och könsroller i förskolan och skolans värld. Det är bra att det äntligen har börjat hända något. Märta, rektor på förskolan, tycker det är ett mycket intressant ämne och att det bör vara jämställt på förskolor. För att uppnå de målen som finns bör man arbeta aktivt med ämnet och skaffa sig mer kunskap om det. Märtas argument förstärks av Svaleryd som säger att om man ska motverka de traditionella könsrollerna i förskolan och skolan måste pedagogen öka sina kunskaper om jämställdhet och dessutom sin egen position som könad aktör inom skolans genusordning. (Genuspedagogik, 2006) Den enda pedagogen som skiljer sig ifrån alla de andra är Sara som tycker att det är mycket tjatigt att lyssna och läsa om allt som skrivs om jämställdhet och könsroller och att hon under sin levnadstid inte har sett att någon gör något för att det ska bli bättre.

Pedagogerna och rektorerna inom skolan har samma syn på genus som pedagogerna på förskolan, dvs. de förknippar genus med kön, flicka – pojke, kvinna – man. Ett ord som ofta dyker upp är jämställdhet. De tycker det är bra att det skrivs mycket om jämställdhet och könsroller och att det är viktigt att man arbetar med det i skolan.

Tobias, rektor på en f-9 skola, associerar till ordet genus först på ett helt annat sätt. Det första han tänker på när han hör ordet är grammatik. Med det menar han att i svenska grammatiken delar man upp substantiv i tre genus, maskulinum, femininum och neutrum. Connell (2002) skriver också att ordet genus är hämtat från grammatiken. Han skriver att i många språk finns en trikotomi av tre genus: maskulinum, femininum och neutrum. I diskussionerna om genusfrågor i samhället brukar man däremot bortse från den tredje kategorin och utgå från en dikotomi. Med utgångspunkt från en biologisk uppdelning i hanar och honor definierar man

då genus som den sociala eller psykologiska skillnad som motsvarar denna uppdelning, förstärker den eller orsakas av den. (Om Genus, 2002)

Andreas, som är ma/no lärare 1 -7, tycker att ordet genus är ett ord som hör ihop med vilka roller de olika könen har. På frågan hur han förhåller sig till allt som skrivs om jämställdhet och könsroller svarar han så här:

Jag har egentligen inte läst så mycket om det men jag tycker vi behandlas ju inte lika utan vi behandlas olika utifrån om vi är man eller kvinna, och det är något som samhället behöver bli bättre på. Att behandla alla utifrån vem de är och inte utifrån om de är man eller kvinna.

Han menar här att samhället behöver bli bättre på att behandla individer utifrån vilka de är som person och inte vilket kön de tillhör. Andreas menar också att om man ska bli bättre på det så behöver lärare betydligt mer kunskap om ämnet än den man har idag. Han upplevde att under sin lärarutbildning fanns det brist på detta ämne. Istället låg fokus på invandringsproblematiken i den svenska skolan. Andreas har inte heller gått någon fortbildning om genus under sin tid som lärare, men det är på gång.

Annie tycker att det är bra att det kommer upp mer och mer om jämställdhet och hon är positiv och glad över att se att det äntligen händer något.

Jag tycker det är bra att det kommer upp. Tidigare har det varit så mycket prat om jämställdhet och allt men ingenting hände, nu känns det att det äntligen börjar hända saker som skulle ha hänt för många år sedan så jag är verkligen positiv till allt som skrivs.

Det våra intervjuer visar är att pedagogerna och rektorerna både från förskolan och från skolan har samma syn på ordet genus. Alla förknippar ordet med kön och tycker det är ett mycket viktigt ämne att arbeta med både i förskolan och i skolan.

Att barn och elever ska utvecklas på det sätt de själva vill, är en självklarhet hos de pedagoger och rektorer vi har intervjuat. Att behandla dem lika och ge dem samma möjligheter till att utvecklas oberoende av vilket kön de tillhör är något de vill och försöker göra. Den enda avvikelserna är Tobias som tar upp en annan aspekt av ordet genus och det är dess grammatiska betydelse. När vi i dagligt tal talar om genus pratar vi om det som en dikotomi, vilket betyder att vi anser att det finns två grupper som är skilda från varandra. Antingen som kvinna eller man. Man kan inte vara båda man och kvinna och man måste vara något av det. Ser verkligheten ut så? Var placerar vi då personer som biologiskt är ett kön, men lever sitt liv och identifierar sig som det motsatta könet. Eller de individer som föds med underutvecklade könsorgan och då biologiskt är pojkar, men fysiskt ser ut som flickor när de är små. Synen på genus verkar inte vara beroende av om man arbetar aktivt, omedvetet eller inte arbetar med genus. Alla intervjuade är överens om att genusarbete handlar om det sociala könet. Tobias anser också att genus handlar om det sociala könet. "Genus är ju könsroller. Genus är ju ett nyare begrepp, sett ur mitt perspektiv" (Tobias)

Hur ser pedagogerna på manliga kolleger?

Inom förskolan är det ingen tvekan om att manliga pedagoger är underrepresenterade. Vi har träffat på endast en manlig pedagog inom förskolan och han var utbildad, Thomas. Vi kallar honom utbildad pedagog därför att han presenterar sig som barnskötare, men det är oklart om han har någon pedagogisk utbildning över huvudtaget. Att vi valt att ta med honom fast

han inte är pedagog beror på att han är den enda manliga person som arbetar med barn inom förskolan som vi har fått tag på. Därför anser vi att hans syn på genus är relevant för vår undersökning. Thomas berättar själv att det är tråkigt att inte fler män söker sig till förskolor. Han menar att det skulle tillföra mycket om barnen hade en manlig förebild och på frågan varför det skulle vara viktigt, svarade han:

Det är en sak när t.ex. en kvinnlig pedagog säger till en pojke: ”ja men jag leker ju med dockor” och en helt annan sak när en manlig pedagog säger samma sak, då ser ju den här pojken att det är helt ok att leka med dockor även om han är en kille.

Agnes säger också att det skulle vara väldigt bra om det kom in en manlig pedagog:

... men då får man tänka på att den manliga pedagogen inte bara gör de manliga sakerna som att spela fotboll och så. Att man gör samma saker även då.

I *Jämställdhet i förskolan*, (SOU, 2004), skriver man att män i förskolan inte ska ses som enbart män och göra det som anses vara manligt, utan de ska ha samma pedagogiska skicklighet som kvinnor och att det är förhållningssättet till barn och genusaspekten som är det viktigaste. Marie Nordberg diskuterar i sin artikel ”*Velournissar*” och ”*riktiga män*” varför vi i Sverige anser det så viktigt att ta in män i förskolan och vad de har för uppgift där. Hon menar på att det stora intresset för att förändra könsfördelningen i förskolan kan knytas till det svenska jämställdhetsprojektet och till oron för den heterosexuella kärnfamiljens upplösning. Männerna förväntas både kompensera frånvaron av män i vissa familjer och förändra den könssegregerade arbetsmarknaden:

Medan den kvinnliga personalen kopplas ihop med en ”traditionell kvinnlighet” antas de manliga pedagogerna genom sitt yrkesval vara mer jämställda än andra män. (Nordberg, 2005:70)

Tyvärr fick vi inte tag på så många manliga pedagoger i förskolan för att kunna få en mer nyanserad bild av hur de anser det är att arbeta inom förskolan och varför de valde just detta yrke. Thomas är inte utbildad vilket innebär att han inte gjort ett aktivt val att arbeta inom förskolan utan har hamnat där av en slump. Han verkar inte heller ha några planer på att fortsätta att arbeta inom förskolan utan han stannar tills något bättre dyker upp.

Det finns en gemensam uppfattning inom förskolan om att synen på genus skiljer sig mellan manliga och kvinnliga pedagoger. Flertalet av de vi intervjuade tror att det skiljer sig hur män och kvinnor förhåller sig till genus och att anledningen till det är mäns och kvinnors olika uppväxtvillkor. Bert är ett exempel på hur man kan resonera om manliga och kvinnliga pedagogers syn på genus:

Alltså vi har ju väldigt få manliga pedagoger och detta är sådant yrke som är väldigt kvinnodominerat det är svårt att säga men jag tror alltså att det skiljer sig mellan hur en man och kvinna ser på genus, jag tycker vi är väldigt färgade av vår uppväxt, vi lever ju i ett mansdominerande samhälle och jag är en del utav det och det påverkar mig naturligtvis, även om jag inte vill så kommer det helt omedvetet.

Bert menar att eftersom man själv har vuxit upp i ett mansdominerat samhälle har man lärt sig att det är männen som ska vara de dominanta och kvinnor ska vara de omsorgsfulla. Även om man nu har ändrat sin uppfattning så kan det hända att man gör något omedvetet som t.ex. att man behandlar pojkar och flickor olika, att man är strängare mot pojkar och snällare mot flickor. Enligt Wahlström är det vår egen uppväxt och fostran som har format oss och som får oss att omedvetet beröva flickor och pojkar den möjligheten att utveckla alla sina kompetenser och roller. (Pojkar, flickor och pedagoger, 2003)

Inom skolans värld var det lättare att hitta manliga pedagoger. Speciellt rektorer är det lätt att få tag på. Det verkar finnas lika många manliga som kvinnliga rektorer men även inom skolan anses det finnas ett behov av flera manliga pedagoger, speciellt mot de lägre åldrarna. Tobias berättar att det är väldigt viktigt att ha med både kvinnliga och manliga pedagoger i skolan eftersom det då blir en balans på något sätt.

Jag tror på att en i grunden jämn könsfördelning är bra för verksamheten. Då får man olika perspektiv på det som är manligt och kvinnligt och som jag tycker att vi inte ska suddas ut.

Vidare berättar han:

Det uppstår mer problem av att inte ha manligt och kvinnligt. Alltså du får problem om du har en helt manlig värld eller helt kvinnlig värld. Min upplevelse är ju att du har mixen mellan manligt och kvinnligt så får du mindre problem. Du får en mer dynamisk och konstruktiv verksamhet.

På frågan om det skiljer sig mellan manliga och kvinnliga pedagogers syn på barn ur ett genusperspektiv svarade Tobias så här:

Manligt och kvinnligt skiljer ju många gånger i synsätt, att se på det där med problemlösningar, de har ju olika sätt att lösa det på.

Det är en viss skillnad att intervjua en rektor om man jämför med en lärare. Rektorn representerar skolan och vill lyfta fram sin egen skola. Tobias anser att det finns en skillnad mellan män och kvinnor och att denna skillnad är viktig och inte bör försvinna. Det är det faktum att vi är olika som gör att livet är intressant. Däremot är det den hierarkiska ordningen som bör ändras på. Det är inte meningen att typiska manliga egenskaper ska anses viktigare än kvinnliga egenskaper.

Flera av de intervjuade svarade att skillnaden är stor i t.ex. tonläget, hur man talar med barnen. De menar att pedagoger använder olika tonlägen när de talar med flickor och pojkar. Till flickor använder de ljusare och till pojkar mörkare ton. Svaleryd (2006) har själv kommit på att t.o.m. hon talar olika till pojkar och flickor och hon menar att de flesta pedagoger använder lägre och mjukare ton när de talar till flickor och små barn.

Maj, som har arbetat i snart 40 år som lärare, tror att kvinnor är mer omhändertagande än män och det avspeglar sig i deras undervisningsstil.

Vi är olika. En manlig och en kvinnlig lärare är olika mot barnen... jag tror att de flesta kvinnliga lärare har den här moders... att vi tar hand om dom mera...

männen har liksom mera den här så och så är det... att de är lite mer rakare än vad kvinnliga lärare är... (Maj)

Maj har aldrig delat klass med en manlig pedagog och uttalar sig därför utifrån de få manliga pedagoger hon har stött på.

Bristen på manliga pedagoger gör att det finns en osäkerhet på vilket sätt manliga pedagoger skiljer sig från kvinnliga. Veldig många som vi har intervjuat har aldrig arbetat med manliga pedagoger och har därför svårt att uttala sig om deras arbetssätt ur ett genusperspektiv. Att män behövs i barnomsorgen ses som självklart men det är inte självklart vad det är de ska tillföra. Vissa av pedagogerna tycker att män ska bidra med manlighet och synen på hur en man ska vara.

Jag tror att det är viktigt att, framförallt killar, får manliga förebilder på skolan som inte är macho... jag tror att tjejer får fler kvinnliga som har utvecklats och blivit tuffare än vad killar har, den här variationen på manliga förebilder... det är synd tycker jag för det är de idealen som de härmar... och killarna kanske inte härmar oss (kvinnor) så gärna... lite får de med sig av oss men det är ju... de behöver ju en manlig förebild...(Maj)

Vi har kommit fram till att det skiljer sig lite mellan förskolans och skolan synsätt på manliga pedagoger. Pedagogerna på förskolan tycker att barnen behöver en manlig förebild, speciellt de som saknar en hemma, men att arbetsuppgifterna inte ska skilja sig åt från kvinnans. Att pedagogen är en man behöver inte betyda att man ska då bara spela fotboll och leka hårda lekar utan en manlig pedagog ska visa att även han kan vara ledsen och leka med dockor, han ska visa samma känslor som den kvinnliga pedagogen.

Däremot så tycker Tobias att det är bra att skolan har en manlig och en kvinnlig värld. På det sättet får barnen en variation och det blir mer balans i det hela. Hans syn är att det finns ett kvinnligt och ett manligt perspektiv på samhället. Båda synsätten borde vara jämställda och en arbetsplats blir mest harmoniskt och kreativ om de olika synsätten är representerade i lika stor grad. Det verkar vara så att inom skolan poängterar man mera kvinnors och mäns olika egenskaper och att de just för att de är olika kan ge en varierad syn på tillvaron. När man pratar om behovet av manliga pedagoger poängteras mer variationen i skolan än jämställdheten mellan könen.

Nordberg har kommit fram till att männens roll i förskolan är komplicerad. Männerna förväntas att utmana könsgränser och könsstereotyper enbart genom att finnas där. Sedan ska de också bidra med ett "manligt perspektiv" som de kvinnodominerande miljöerna antas sakna. Det har under vissa intervjuer med manliga pedagoger framkommit att de inte identifierar sig som de mest maskulina av män. ("Velournissar" och "Riktiga män", 2005) Kan detta bero på att de valt ett kvinnodominerat yrke och därför kan de inte vara fullt lika maskulina? De som arbetar aktivt med genus tycker det är viktigt att poängtera att det inte är mannen i sig som är viktig utan mera hans värderingar. Om en man enbart gör de traditionellt manliga sysslorna, som att skruva i glödlampor eller spela fotboll med barnen, har man inte vunnit någon jämställdhet.

Hur ser pedagogerna på olikheter mellan könen?

Detta var en svår fråga att analysera och komma in på djupet med. Det är politiskt korrekt att säga att det finns skillnad mellan könen och att denna skillnad till större del beror på att vi bemöter barnen utifrån deras kön.

Monicas svar på frågan om det finns någon skillnad mellan flickor och pojkar var att:

Min första tanke är: Oj ja, det är stor skillnad. Men ju mer man tänker på det så vet jag inte. Det finns ju en biologisk skillnad i mognad och styrka. Flickor mognar tidigare än pojkar och det påverkar oss i skolan. Men ju mer man funderar på det, så kanske det inte är en så stor skillnad egentligen, utan mycket beror nog på hur vi behandlar dem. Vi behandlar dem olika och då blir de olika.

Detta är ett ämne som starkt engagerar Monica och man kan riktigt se hur hon lyser upp under intervjun. Under intervjun framkommer ytterligare intressanta synpunkter om skillnaden mellan pojkar och flickor. Hon anser att man som lärare är beroende av de tysta och snälla flickorna.

Desto mera trängd man är som lärare desto mer uppskattar man de lugna flickorna. Ju större klass man har ju mer beroende är man av att det finns elever som är mera självgående. Om man vill jobba med genus och låta alla elever ta lika stor plats, så måste man ha mindre klasser.

Monica är lärare i en f-2 klass och jobbar väldigt mycket åldersintegrerat. Klassen delas ofta upp i familjegrupper. Familjegruppen består av två barn från förskoleklass, två ettor och två tvåor. Hon tror också att hon behandlar pojkar och flickor olika men vet inte riktigt hur hon ska komma åt problemet. På frågan om det är skillnad mellan pojkar och flickor svarar många att det är skillnad, men att det har att göra med hur barnen behandlas. Rithander (1991) menar att barn gör som vuxna gör. Genom att barnen har modeller omkring sig lär de sig vad det innebär att vara pojke eller flicka. De här modellerna kan vara allt ifrån mamma och pappa till olika delar av samhället.

Thomas menar att det är stor skillnad på pojkar och flickor, men det beror på föräldrarnas inställning.

Redan från början är föräldrar mera rädda om flickor än om pojkar. Det är där felet ligger. Om man har en fyraårig pojke och en lika gammal tjej och killen ramlar och slår sig, då säger man *upp och hoppa*, medan man till tjejen säger *OO... lilla gumman...* Varför kan inte killen ha mera ont än tjejen?

Thomas lägger stor vikt vid hur föräldrarna behandlar barnen. Detta kan bero på att förskolan som Thomas jobbar på ligger i ett mångkulturellt samhälle. Detta innebär att man i förskolan kan ha flera olika typer av värderingar att brottas med. Föräldrarna kanske har en annan syn på vad som är manligt och kvinnligt och hur man ska uppfostra barnen. På frågan om han själv behandlar flickor och pojkar olika är det röstens tonfall som problematiseras. Thomas tror att han använder en lägre röst till flickor och en högre röst till pojkar. Han är medveten om problemet och vill att man ska använda samma röst till alla.

På förskolan Vitsippan kom det fram att killar ofta är sämre på att prata om känslor och de pratar inte lika mycket om det med varandra. Detta gör att när killar råkar ut för något problem, så har de ingen att prata med eller vana av att sätta ord på sina känslor. Detta kan vara en anledning till att killar lättare blir deprimerade och självmordsbenägna. Enliga

statistiska centralbyrån är män i alla åldrar mer självmordsbenägna än kvinnor. För varje självmord som begås av en kvinna begås det 2,6 självmord av män. (Statistiska centralbyrån)

Vid en jämförelse mellan förskola och skola om skillnader mellan könen kom det fram att pedagogerna på förskolan fokuserar i större utsträckning på sin egen roll i förandet av flickor och pojkar. När vi analyserade intervjuerna gjorde vi en intressant upptäckt som visar att skolan fokuserar mer på de biologiska skillnaderna. Inte en enda av pedagogerna på förskolorna har på frågan om skillnader hos pojkar och flickor tagit upp den biologiska biten medan *alla* lärare på något sätt nämnt något om den biologiska skillnaden. Vi fick kommentarer som:

Det finns ju en biologisk skillnad i mognad och styrka. Flickor mognar tidigare än pojkar och det påverkar oss i skolan. (Monica)

... bara du ser på är vi olika, rent fysiskt... (Annie)

... ibland så är det biologi som man förklarar allting med att det är just den genen som gör si och så... (Tobias)

När Connell (2002) talar om biologiska skillnader hänvisar han till de allmänna uppfattningar som finns om de biologiska skillnader och då talar man om den fysiska skillnaden. Han menar att män är starkare och snabbare än kvinnor. Vidare talar han om personlighet och intellekt med vilket han menar att män är mer aggressiva medan kvinnor är mer omvårdande och män är rationella medan kvinnor har intuition. Dessa skillnader menar han på är i stor grad biologiskt betingade.

I skolan är det ofta den första tanken som dyker upp att det finns biologiska skillnader, men att samhället förstärker dem eller i vissa fall skapar dem. Alla som vi har intervjuat är överens om att det är samhället som skapar de olika könsrollerna och vill vi ändra på dem måste vi ändra på hur vi bemöter barn och elever överhuvudtaget. Det är lite intressant att inom skolan ansåg man att det finns en skillnad mellan manliga och kvinnliga pedagoger, men att detta inte nödvändigtvis var någon nackdel. När det kommer till barnen däremot är skillnaden mellan könen något som ska motverkas och ändras på. De förskolor som arbetar med genus har inte riktigt samma åsikt. Här poängteras det mycket att ett genusarbete *inte* går ut på att göra flickor till pojkar utan att bredda normen för vad som är typiskt killigt och flickigt.

På vilket sätt arbetar man med genus?

Hur anser de pedagoger vi har intervjuat att de arbetar med genus och vad innebär det att arbeta med ämnet? Även här skiljer vi på förskolan och skolan. Vi kommer att gå igenom skolans personal för sig och förskolans personal för sig och se på vilket sätt arbetet med genus skiljer sig åt. Vid intervjuerna med rektorerna har vi fokuserat på hur de jobbar med genus inom arbetslaget. Alla vi har intervjuat är av den uppfattningen att man ska arbeta med genus på ett sådant sätt att alla elever ska komma till tals och att det är viktigt på grund av att alla individer ska vara lika mycket värda. Vi har mött flera pedagoger som säger att de inte arbetar med genus, men vid en närmare analys har det kommit fram att de arbetar med det ganska medvetet ändå. Om dessa personer har vi sagt att de arbetar omedvetet med frågan.

Förskolans attityd mot genus är att det är viktigt, speciellt på samlingen, att låta flickorna komma till tals. Däremot tycker Rithander (1991) att eftersom pojkars oro och bråk tar över

och förstör samlingen måste förskolepersonalen lugna ner dem genom att välja ett ämne som kan intressera dem. Hon menar att vid samlingen liksom i skolan hörs pojkar ofta mer än flickor. Den som sitter stilla och väntar på sin tur är oftast flickor. För att det ska bli mer jämställt mellan pojkar och flickor på samlingar och för att flickor ska höras mer kan man göra som Sara, som försöker lyfta flickorna genom att ta flickorna en ”extra gång”. En annan intressant aspekt vi fick från Sara på frågan om det uppkom någon genusproblematik på avdelningen var:

Jag vet inte. Det är svårt att se eftersom det är flest killar på avdelningen

På Saras avdelning finns det 18 barn och av dem är det 13 killar. Hennes svar tyder på att hon anser att genus är något som i större grad berör flickor än pojkar. Om vi inte har så många flickor är det svårt att veta om det uppkommer någon genusproblematik. Detta är något som vi har upptäckt i många intervjuer. Desto mindre personalen är insatt i genusfrågor desto mer ses det som ett kvinno- eller flickproblem. Man anser att genus är något som har med flickor och flickors problem att hävda sig att göra. Vi har märkt att ju mera upplysta personalen är om ämnet desto mer är det killarna och deras behov som problematiseras och lyfts fram. Det är killarna som i högre utsträckning inte får lov att vara som de vill. Det finns strängare sociala koder för vad som är manligt och hur en man eller pojke ska bete sig. Ett sätt att motverka detta tycks vara att försöka skapa en mera tillåtande stämning där det är okej för pojkar att prata om känslor och där man uppmuntrar att flickor tar för sig.

Agnes jobbar på en förskola som har arbetat mycket med genus och på hennes arbetsplats arbetar de med genus främst genom att tänka på vad de säger till barnen och på vilket sätt de uppmuntrar barnen.

Vi har tänkt mycket på hur man bemöter barnen i hallen när de kommer på morgonen. Vad vi säger till barnen och hur vi bemöter dem. Vi kände att vi hade olika tonläge när vi pratade med flickor och pojkar. Man kanske sa till flickor att de var fina och söta och till pojkar att de var tuffa. Vilken fin tröja du har, kanske man sa till en flicka och vilken tuff tröja du har, till en kille. Nu försöker vi uppmärksamma... inte uppmärksamma barnen för det de har på sig utan för vilka de är. Vi kanske säger; Vad kul att DU kom, jag ser att du har en ny tröja. För barn vill ju gärna att vi ska se att de har nya kläder. Då kan vi säga: Jag ser att du har en ny tröja, tycker du om den? Har du valt den själv? Om man säger så, får de bekräftelse på att vi har sett dem, men vi lägger ingen vikt vid utseendet.

Förskolan som Agnes jobbar på ligger i botten på ett höghus mitt i en småstad. Det är trånga lokaler, men engagerad personal. På frågan om de brukar dela in klassen i flick- och pojkgrupper svarar Agnes:

Nej det gör vi inte. Däremot brukar vi säga att flickor ska få uppmuntran för mod. Vi ger flickor uppmärksamhet för deras styrka och tuffhet och mod när de till exempel klättrar. De ska känna att de vågar och är starka. Vi har inte tänkt på att säga det innan. Pojkar får extra uppmärksamhet för när de visar empati och är hjälpsamma. Vi har märkt att pojkar blir väldigt glada om de får uppmärksamhet för att de hjälper till och det får andra killar att också vilja hjälpa till. Det ger ringar på vattnet. Pojkarna har hjälpt till tidigare också, men de har inte fått ord på det.

Ett sätt att arbeta med genus i förskolan är att blanda leksakerna. Åtgärder som att sätta bilarna i dockvrån eller att sätta Barbiedockorna bredvid klossarna förekommer ofta inom förskolan. På Vitsippan har de gått så långt att de avskaffat speciella rum för speciella lekar och har i stället ett stort rum där alla kan leka med vad de vill och hur de vill.

Det är en stor skillnad på de förskolor som jobbar aktivt med genus och de som inte gör det. Ann-Marie jobbar på en förskola som inte jobbar medvetet med genus men tycker nog att det är ett intressant ämne. Personalen på hennes förskola är ganska ung och hon tror att deras grundinställning till genus är mer medveten än om de hade varit i femtioårsåldern. Det finns en osäkerhet om ämnet. Visserligen har personalen gått på en föreläsning om ämnet, men upplevde inte att den gav något. Eftersom hon inte upplever att de jobbar med barnen med genus är detta inte en aspekt av gruppdynamiken som kommer upp i intervjun. I stället ligger fokus på skillnaden mellan åldersgrupperna i den stora gruppen. Ann-Marie upplever att ju äldre barnen blir desto mer delar de upp sig i tjej och kill- grupper. Ibland leker de tillsammans, oftast utomhus. Ann-Marie konstaterar bara fakta att flickorna och pojkarna delar upp sig en hel del, men ser inte detta som ett problem som behöver åtgärdas. På Thomas förskola är det annorlunda. Där försöker de motverka att barnen delar upp sig i kill- respektive tjejgrupper och om det händer för mycket försöker de splittra grupperna. Givetvis får barnen leka fritt ibland och då väljer de själva sina kompisar. Även hos Sara försöker de få barnen att inte bara leka med samma saker och samma personer. Här har de infört aktivitetskort och med hjälp av dessa försöker de puffa för att barnen tar olika kort:

Så det inte blir att till exempel tjejer bara leker i dockvrån.

Detta problem har inte belysts av personalen på Vitsippan, kanske av just den anledningen att de arbetar på en småbarnsavdelning och där har barnen inte börjat dela upp sig i grupper beroende på kön än.

De sätt på vilket rektorer arbetar med genus är ofta genom att skicka personal på kurs eller genom att införskaffa material såsom filmer och böcker. På frågan om de jobbar aktivt med genuspedagogik svarar Märta:

Jag gör inte det nu. I höstas var jag med i en diskussion då det pratades om hur man skulle arbeta med genus och jämställdhet. Jag var mer angelägen om det under hösten än vad jag är nu. Jag vet att vi köpte in filmer om ämnet som vi skulle titta på med personalen. Men det har inte blivit av. Vi fick inte igång arbetet riktigt. Nu under hösten ska vi ha kurser för personal där en genuspedagog kommer och undervisar och berättar hur man ska arbeta med det i förskolorna. Jag hoppas vi kommer igång med det för det behövs. Jag kan inte påstå att jag jobbar medvetet med genus nu, men det finns i mina tankar.

Märtas svar visar att det finns ett intresse för att arbeta med genusfrågor, men det är lätt att det rinner ut i sanden. Viljan verkar finnas där.

På Berts rektorsområde har de kommit lite längre i genusarbetet. Här har 23 personer under hösten 2005 gått en genuskurs. Då träffade de en genuspedagog tio gånger. De hade tänkt ha en sådan kurs igen men deras genuspedagog är för tillfället mammaledig. Ämnet är så viktigt att de har beslutat att under hösten hyra in en genuspedagog som ska hålla kurs för

personalen. Detta tyder på att ämnet tas på största allvar och att det anses viktigt att lägga ner pengar på.

När man inom skolan pratar om genusarbete handlar det mera om att man ska diskutera med eleverna. Flera lärare har tagit upp behovet att arbeta med språket och vad det är tillåtet att säga till varandra. Man får inte lov att tilltala varandra på ett sätt som kan uppfattas som kränkande. Skolverket (Olikheter – en brist eller en tillgång?, 1997) skriver att eftersom klassrummet rymmer många olika kulturer och individer med olika erfarenheter utifrån genus, social och etnisk bakgrund är det flerstämmiga klassrummet ett mycket angeläget utvecklingsområde där alla elever får komma till tals och göra sin röst hörd. På det sättet får eleverna lära sig lyssna med respekt, argumentera och formulera sina åsikter på ett icke-kränkande sätt. Alla lärare vi lyckades intervjua riktar sig mot de yngre barnen. Därför kan vi inte uttala oss om hur det är på högstadiet och gymnasieskolan. I skolans värld blir det ännu tydligare att det finns en skillnad mellan pojkar och flickor både hos eleverna själva och hos pedagogerna. De vet att de ska behandla alla elever rättvist och är medvetna att det finns en snedfördelning i hur mycket tid de lägger ner på flickor och pojkar, men de vet inte riktigt hur de ska lösa det. Det finns en vilja att jobba med genus, men än så länge har det inte kommit längre. Flera lärare har svarat att till hösten ska det sättas igång genusprojekt och då ska de jobba mer medvetet med ämnet. Detta tyder på att det är på gång med genus inom skolan också, men de ligger lite efter förskolan i hur många det är som har haft utbildning eller någon typ av projekt i ämnet. Det är lite lustigt, för alla lärare vi har intervjuat har sagt att de är på gång med ett genusarbete och att det ska sätta igång till hösten. Maj, Andreas och Monica har inplanerat projekt om genus och i Annes klass har de börjat fundera på hur de ska arbeta med ämnet, men inte riktigt kommit igång än.

Monica är en lärare som jobbar omedvetet med genus. Hon är inte med i något projekt, men har det hela tiden i ryggraden och funderar mycket på det:

Man försöker ju tänka på det (genus) hela tiden. Små barn har ofta med sig leksaker till skolan och vi försöker undvika att använda ord som gullig och häftig. Vi försöker använda värderingsfria ord.

Vidare diskuterar hon:

Det är svårt att veta hur man ska förhålla sig. Ska man uppmuntra tjejerna när de leker med bilbanan eller inte? Uppmanar man det så är det på något sätt samma sak som att säga att ”pojklekar” är bättre än ”flicklekar” och så är det ju inte.

Monica, som beskriver sig själv som en person som aldrig varit så ”flickig” av sig, är den som planerar gymnastikundervisningen i sin klass. Här beskriver hon hur hon i gymnastiken försöker att arbeta med genus.

När man har gymnastik med blandade klasser, så blir det lätt så att flickorna blir väldigt mesiga och rädda och vill inte ta för sig, medan pojkarna springer omkring och stojar. Därför har vi ibland delat upp dem i tjej- och killgrupper. Med flickorna leker vi brötiga lekar som går ut på att de ska lära sig att ta för sig och med killarna har vi samarbetsövningar.

Svaleryd talar om att som pedagog har man en viktig roll med att arbeta med både bekräftelse och görande med eleverna, dvs. pedagoger måste arbeta med aktiviteter som är utvecklande

och utmanande. (Genuspedagogik, 2006) Detta p.g.a. att man ska finna vägen för att varje barn utvecklar en god självbild så att de vågar pröva på nya områden och utmaningar.

Andreas säger sig inte ha någon medveten strategi för hur han ska arbeta med genus. Han är lärare i ma/no i årskurs 1-6. Han är inte klasslärare och hoppar runt i många olika klasser. Detta gör att han träffar på många olika elever och elevgrupper, men han har inte någon kontinuitet i arbetet med eleverna.

Ett Utdrag ur intervjun med Andreas:

- *Arbetar du på något sätt medvetet med genus?*
- Nej, det gör jag inte. Jag funderar på det och tänker på det.
- *På vilket sätt tänker du på det?*
- Jag försöker bemöta eleverna utifrån vilka det är oberoende vilket kön de tillhör, egentligen oberoende på var de bo och var de kommer ifrån. Sedan finns de säkert mycket att göra. Det är ju inte så att jag har någon medveten strategi. Jag försöker tänka på det.
- *Om du skulle arbeta medvetet, hur skulle du vilja göra då?*
- Jag känner att man skulle behöva mer kunskap egentligen, mer utbildning. Hur gör man detta på ett bra sätt? Det skulle vara väldigt intressant om någon satt och iakttog en och sa: Märkte du hur du sa till den här eleven till skillnad från hur du tog hand om den här eleven i en liknande situation?
- *Tror du det är okej för lärare att säga så till varandra? Varför sa du si eller varför sa du så?*
- Jag kan inte säga hur det är generellt, men jag skulle tycka det var jättebra. Jag tycker vi är alldeles för dåliga på det i skolan. Att faktiskt hjälpa varandra att utvecklas. Det är ju det de handlar om. Det är möjligt att någon annan skulle ta det som kritik, men jag ser det som en möjlighet att bli bättre på det jag gör. Men man kanske är rädd för att trampa någon på tårna. Samtidigt så vet jag att många av mina kolleger tycker som jag. Att någon följer mig under en dag med olika frågeställningar, men man har ingen möjlighet att göra det resursmässigt. Det är väldigt svårt att se vad man gör själv, man gör säkert mycket man inte är medveten om själv.

Andreas menar här att han inte jobbar med genus även om han vill det. Viljan finns men han anser sig inte ha tillräcklig kunskap om ämnet. Även om han vill arbeta med genus så gör han det inte tillräckligt för att vi klassificerar honom som en person som jobbar omedvetet med genus. Det är svårt att undervisa om något man inte har tillräckligt med kunskap om. Fast man har forskat om genus och det har skrivits många artiklar och rapporter om ämnet sedan 1970-talet, så har kunskapen inte förflyttats ner till det som man i vår utbildning på Lärarprogrammet brukar benämna som "verkligheten". Förhoppningsvis ska den nya lärarutbildningen bota denna brist på kunskap om genus och vad det handlar om.

För att bredda och fördjupa förståelsen om könsskillnader samt vilka uttryck de tar och vilka innebörder och konsekvenser de får är det framförallt lärarnas kunskaper i frågan som är väsentliga, skriver Skolverket (1994). "Eftersom det är den enskilde lärarens förmåga att uppfatta, analysera och åtgärda problem som avgör i vilken utsträckning en jämställd skolsituation kan åstadkommas" är det viktigt att man får den kunskap som behövs för att bli medveten och synliggöra de problem som uppkommer. (Skolverket, Flickors och pojcars olika förutsättningar och villkor, 1994:55)

Vidare tycker Andreas att det skulle vara bra om någon av hans kollegor sa till honom vad han gör för fel, detta skulle hjälpa honom att utveckla sig själv och sitt arbetssätt både med genus och med de övriga ämnena.

Han visar här ett problem som finns inom skolan och menar att eftersom man är helt ensam med elevgruppen är det väldigt svårt att få någon annan att analysera ens arbetssätt och förhållning till eleverna. Det problemet finns inte lika mycket inom förskolan för man har alltid någon annan att bolla med, som kan se på samma situation med andra ögon.

Annie som inte heller arbetar medvetet med genus tror att ett sätt skulle kunna vara att använda sig av rollekar och diskussioner med barn och elever. Eftersom de lärare vi träffat inte arbetar med genus så blir frågan om genusarbete hypotetisk. Likadant var det med rektorerna. De kunde inte skryta med att de gjorde något för att förstärka genusarbetet på skolan eftersom det inte riktigt kommit igång än. Tobias lägger vikten vid att pedagogerna själva arbetar med jämställdhet och genus som det står att de ska göra enligt styrdokumentet, men att det skiljer sig lite åt mellan individuella pedagoger hur mycket och på vilket sätt de gör det.

Det sätt man jobbar eller vill jobba med genus i förskolan handlar ganska mycket om att få barnen att blanda sig mera. Man gör det genom att blanda leksaker ” bilar i dockvrån” eller att försöka styra gruppen så att barnen inte delar in sig i tjej- och killgrupper. Det handlar också om att försöka stärka flickor och ge dem mera plats och utrymme. En annan aspekt är att man ska försöka träna killarna i att tala om känslor. Värderingsfria ord och tonfallet hur man tilltalar barn är andra aspekter som ses som viktiga.

Så som vi upplevde skillnaden mellan genusarbete i förskolan och skolan är att de har kommit längre inom förskolan, men att skolan är på gång. Hade vi gjort detta arbete om ett eller två år så skulle nog resultatet ha blivit ett annat. I skolans värld är rollekar och diskussioner vägar man tror sig välja för att arbeta med genus. En väsentlig skillnad mellan förskolan och skolan är hur arbetsmiljön är uppbyggd. I förskolan jobbar man närmare varandra som pedagoger och har då en större möjlighet till att utbyta reflektioner och synpunkter på situationer som kan uppkomma. Detta ses som svårare inom skolans värld. Skillnaden vi har hittat kan bero på de olika medvetenhetsgraderna i pedagogernas arbetssätt. Det skiljer kanske mer om man arbetar aktivt, omedvetet eller inte alls med genus än om man arbetar i skola eller förskola. Både de som arbetar aktivt och omedvetet med genus poängterar röstläge och värderingsfria ord medan de som inte arbetar med genus är mera vaga i sin förståelse av hur de skulle kunna arbeta. Arbetar man aktivt med genus blir ens arbete mera ingående och innefattar fler aspekter på vad det innebär att tillhöra ett visst kön.

Genuspedagogernas syn

Vi fick tillfälle efter många försök att intervjua genuspedagoger. Ytterligare en fördel var att vi fick intervjua både en manlig och en kvinnlig genuspedagog.

För att bli genuspedagoger har Johanna och Patrik läst en tiopoängskurs i genuspedagogik och värdegrundsvetenskap. Johanna är klasslärare i en andraklass. Hon har arbetat som lärare i ca åtta år och som genuspedagog i ca 4 år. Patrik är också klasslärare men i år 6. Han har arbetat i ca 4 år både som lärare och som genuspedagog.

På frågan vad de tänker om ordet genus fick vi svaret:

Det könet man får när man möter andra. Det vi tillskriver tjej och kille, man och kvinna. (Johanna)

Genusarbetet går ju inte ut på att man ska tvinga folk göra saker mot deras vilja utan handlar om att öppna upp gränserna och man ska tillåtas göra det man vill så länge man inte gör det på andra människors bekostnad. (Patrik)

För att arbeta medvetet med genus i klasser och barngrupper är det av största vikt att skaffa sig kunskap om ämnet. Ju mer kunskap du har desto mer medveten blir du om hur ojämnt vårt samhälle är och vad det kan få för konsekvenser.

På frågan om behovet av den manliga pedagogen tycker de inte det är ett självändamål att ha pedagoger av manligt kön:

Man behöver inte vinna mer jämställdhet på en förskola bara för att det är fler män om inte alla har ett medvetet genustänk. Det kan vara extra viktigt att tänka på som en manlig pedagog i förskolan att man inte faller in i traditionella könsroller och börjar skruva i glödlampor och spela innebandy och på det sättet förstärka de gamla könsrollerna. (Johanna)

Det behövs flera pedagoger med ett genustänk skulle jag vilja säga istället. (Patrik)

Både män och kvinnor medverkar i lika hög grad till att vidmakthålla samhällets normer för könen. Rithander menar att det är extra viktigt att fler män arbetar i skolan och förskolan därför att det ger en mer naturlig balans, dvs. barnen skulle bekräftas på ett jämlikt sätt och det skulle hjälpa dem ”att söka sig utanför de traditionella könsrollerna. Flickor och pojkar skulle också påtagligt få uppleva att man kan vara kvinna och man på många olika sätt.” (Rithander, 1991:88)

Nordberg (2005) anser att man ska undvika att accentuera såväl de manliga som de kvinnliga pedagogernas könstillhörighet och i stället främst poängtera den gemensamma yrkesidentiteten. Med andra ord så menar hon egentligen att man inte ska dra alla män över en kam. Män är individer och som sådana skapar de olika typer av manlighet i förskolan och skolan.

Genuspedagogernas syn på könsskillnader är:

Det kanske finns en skillnad mellan pojkar och flickor. Det vet man inte riktigt, de finns ju forskare som är mer inriktade mot biologi, menar att det finns det. Det kanske det gör, men jag tror att man förstärker dem otroligt mycket genom det sätt vi möter varandra. (Johanna)

Även Patrik tar fram aspekten att det är samhället som skapar könsrollerna. Han är mycket mer noga med att poängtera att han pratar om det svenska samhället och hur det ser ut:

Det finns en skillnad i hur man har blivit fostrad. Samhället i Sverige, om vi ska prata om Sverige, är duktiga på att fostra in pojkar och flickor i olika roller utifrån deras kön. (Patrik)

Eftersom genuspedagogerna arbetar med både förskola och skola tyckte vi att det var ett passande tillfälle att fråga om de upplevde någon skillnad mellan att handleda personalen i skola jämfört med förskola.

Här kommer ett utdrag ur intervjun med genuspedagogerna som handlar om att de ska beskriva vad deras arbete går ut på:

- Vi är ute på skolor och förskolor och sedan har vi varit med i ett projekt med några förskolor. (Johanna)
- *Är det lika mycket skola som förskola?*
- Det är mer förskola, än skola. (Patrik)
- Mycket mera förskola. (Johanna)
- Men intresset har kommit mer och mer från skolan nu den senaste tiden. Idag är det större andel skolor som är intresserade av vad vi gör än vad det var för ett halvår sedan. (Patrik)
- *Är det någon skillnad på skola och förskola hur de förhåller sig, problemen och vad som behöver ändras?*
- Bemötandet är väl det vi pratar mycket om. Hur vi bemöter varandra och vad man har för förväntningar på varandra. Förväntningar kan ju ändra sig beroende på ålder. Men förväntningar har vi på alla oavsett om de är barn eller vuxna. (Patrik)
- Sedan kan jag tycka att pedagogerna i förskolan är lite mera öppna till det vi har att säga. Skolans personal tenderar att redan veta ganska mycket och inte ställa sig så... (Johanna)
- Och sedan har det med ämneskunskaper att göra. De vill inte släppa in tankar som inte har med ämnet att göra eller med undervisningen, så som en del pedagoger ser det. En del pedagoger är jätteintresserade också. (Patrik)
- *Vad tror ni det beror på?*
- Att intresset inte är så stort alltid? Jag tror det är mycket tid. (Patrik)
- Och sedan har man nog kanske.. Jag vet inte ... förskolelärare har ju alltid jobbat på ett friare sätt. Jobbar du som klasslärare så jobbar du i en klass och du kan inte snabbt gå ifrån och prata med en kollega om det problem du möter då i barngruppen utan du måste lösa det själv. Om man är förskolelärare så är man mycket mera van vid att ha de andra omkring sig och man kan fråga en personal direkt. Såg du det där? Märkte du det där? Ja, jag såg det. I skolan har vi vårt eget klassrum och det är inte lika lätt att komma ifrån och bara lösa någonting eller bara få en annans syn på vad de är som händer. Jag tror att vi har fostrats in i ett egentänk på något vis. (Johanna)
- Sedan är det en kulturfråga, många anser att de är frågor som inte är så viktiga som kunskapsfrågan och tidsbristen. Vi ska lära eleverna det och det och det... och när man inte räcker till så är det många som prioriterar kunskapsmålen i skolan istället för värdegrundsmål. (Patrik)

Även här får vi en bild av att intresset för genus är något större i förskolan än i skolan, men att skolan är på väg att uppmärksamma behovet om att lära sig mer om genus. Detta visas genom att det är fler skolor som till hösten ska starta olika typer av genusprojekt och att fler skolor än förskolor det senaste halvåret har kontaktat genuspedagogerna.

Det framkommer även att det finns en del lärare som lägger större vikt vid ämneskunskaperna än vid värdegrundsbaserad kunskap. Detta trots att läroplanen lägger väldigt stor vikt vid frågor som har med värdegrunden att göra. För Svaleryd är jämställdhet en fråga som handlar om demokrati och värdegrund.

För vad vore en demokrati om inte alla människor tillskrivs samma värde.
(Svaleryd, 2006:8)

Svaleryd vill visa att man kan arbeta samtidigt både med att bekräfta barns identitet som flicka eller pojke och ge dem förutsättningar för att gå utanför de traditionella könsmönstren. Intervjun med genuspedagogerna förstärker de resultat vi redan sett genom våra intervjuer. De tycker också att det finns en skillnad mellan skolan och förskolan i deras attityder rörande genus. Eftersom de föreläser för både skola och förskola väger deras åsikter om skillnaden mellan förskolan och skolan tungt. De har stor erfarenhet av hur det är att arbeta med genus i skolan och förskolan. Skolans värld är mer resultatstyrd och lärarna har en press på sig att se till att eleverna uppfyller specifika kunskapsmål. Detta kan vara en anledning till att det är svårare att ta till sig nya attityder. Även genuspedagoger poängterar att de olika pedagogernas arbetsvillkor och möjlighet till att få en kollegas synpunkt på en situation i vardagen gör att det är enklare att arbeta med genus i förskolan. Det behöver inte vara svårare att arbeta med genus i skolan och fler och fler gör det på ett medvetet sätt. Det ligger lite i skolans kultur att prioritera kunskapsmålen istället för värdegrundsmålen. Kanske beror det på att man kan mäta kunskap genom olika former av prov och test. Det är mycket svårare att mäta och ta reda på hur elever uppfyller värdegrundsmålen. Men skolan är på gång att uppmärksamma genus.

Sammanfattande diskussion

Man skulle kunna diskutera om varför man ska göra ett arbete som går ut på att titta på skillnaden mellan skola och förskola när man har gått en 3,5-årig utbildning inom det nya lärarprogrammet. Det har under hela vår utbildning fokuserats på att minska och försöka få bort skillnaderna mellan förskola och skola. Ska man då göra ett arbete som går ut på att jämföra skola och förskola? Nu är det så att i verkligheten är skolan och förskolan skilda åt och det innebär att verkligheten inte alltid ser ut som vi lär oss här på pedagoger. Kanske kommer skillnaderna att minskas längre fram i tiden. Man kan ju bara hoppas.

Vi vill poängtera att denna studie är gjord på 14 intervjuer och vi kan bara analysera vad dessa pedagoger har för syn på genus. Vi kan inte svara på om detta är mer generellt inom hela Sverige utifrån våra 14 intervjuer men det visar i alla fall en viss skillnad mellan förskolor och skolor.

Det första vi reagerade på när vi analyserade intervjuerna var att de hade likartad syn på ordet genus. Alla som vi har intervjuat förknippar ordet med jämställdhet och frågor som har med värdegrunden att göra. På frågan om det finns någon skillnad mellan könen visade sig att skolans pedagoger tycker att det självklart finns en biologisk skillnad mellan könen, men det är mera oklart vad denna skillnad består av. De anser att större delen av skillnaderna är socialt konstruerade. Det är kanske mera anmärkningsvärt att ingen av de intervjuade från förskolan ens nämnt att det finns en biologisk skillnad utan det är bara det konstruerade könet som tas upp. Detta kan vara rena tillfälligheter eller så beror det på att de har jobbat så mycket med genus och då är det mest naturligt att poängtera att skillnaderna mellan könen är sociala och det är det som genus handlar om. Att det finns vissa biologiska skillnader är så självklara att de inte behöver nämnas.

Åsikterna kring hur man ska arbeta med genus och hur pedagogerna själva arbetade med ämnet skiljde sig även där. När vi frågade pedagogerna i förskolan och skolan om de arbetade medvetet med genus reagerade vi på deras svar om hur de egentligen arbetar. Pedagogerna berättade att de inte arbetade medvetet med ämnet, men sedan när vi sammanställde hela intervjun visade sig att några av dem arbetar med det i alla fall, fast på ett omedvetet sätt. Många pedagoger från skolan tänker inte i termer av genusarbete utan som värdegrundsarbete. Detta gör att de blev konfunderade av frågan om genus. Du kan jobba med genus även om du inte ingår i ett projekt.

Pedagogernas inställning till ämnet är också olika, det fick vi bekräftat genom genuspedagogerna som ansåg att skolorna har mer förutfattade meningar och tror sig veta mer om ämnet än vad förskolorna gör. Förskolorna är mer öppna för nya förslag om hur man skulle förändra arbetsättet. Vi tror att detta kan bero på att pedagogerna på skolor anser att de inte har tid för ännu ett nytt ämne eftersom de tycker att de har fullt upp med andra kunskapsorienterade ämnen.

Pedagoger som vi har intervjuat inom förskolor arbetar mer medvetet med ämnet genus medan ingen, förutom genuspedagogerna, inom skolan gör det. Däremot finns det flera skolor som jobbar omedvetet med det. Med omedvetet menar vi att de arbetar på något sätt med genus fast de inte analyserar det efteråt.

Skillnaden är att pedagoger på förskolor tänker mer på hur de ska behandla barnen, hur de tilltalar och bemöter dem i olika situationer medan pedagoger inom skolan är mer för att prata med eleverna hur de själva ska tala och behandla varandra, framförallt hur killarna ska behandla flickorna, det får inte förekomma kränkningar mellan barnen. I förskolorna är det mer den fria leken som studeras eller hur personalen placerar leksakerna som t.ex. bilar i dockvrån eller om man ska ha dockvrå överhuvudtaget. Skolor däremot arbetar oftast omedvetet med genus genom att försöka hitta på styrda aktiviteter med eleverna som t.ex. rollspel eller diskussioner. Detta visar att det skiljer sig även i kunskapsmålen mellan förskolan och skolan. I förskolan finns det inga mål att uppnå, läroplanen tar upp mål som förskolan skall sträva efter. Detta är självklart för att ju äldre man blir desto större krav har barnen på sig.

Något som vi inte har tagit upp i resultatet men som vi reagerade på var att ingen av de intervjuade förskolorna och skolorna hade jämställdhetsplan. Detta är inte obligatoriskt för förskolan och skolan. Däremot hade flera av dem en likabehandlingsplan som går ut på att skolor och förskolor ska arbeta aktivt med värdegrundsfrågor för att bl.a. motverka mobbing av alla slag, inklusive könsmobbing, och kränkning bland barn och elever och de ska arbeta aktivt med socialt samspel dvs. prata mycket om känslor och hur man är en god kamrat. Detta kan vara en orsak till att de flesta skolor som vi har intervjuat förknippar ordet genus och genusarbete med värdegrunden. I läroplanen Lpo 94 och Lpfö 98 står det också att förskolor och skolor ska utforma verksamheten genom att förmedla individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt människolivets okränkbarhet. (Lärares handbok, 2002)

Enligt barn- och elevskyddslagen (2006:67) ska huvudmännen för de verksamheter som regleras i skollagen se till att det finns en likabehandlingsplan för varje enskild verksamhet. (<http://www.skolverket.se/sb/d/1368/a/6563>)

En likabehandlingsplan går ut på att förskolor och skolor ska ”främja barns och elevers lika rättigheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder och att förebygga och förhindra trakasserier och annan kränkande behandling”. (<http://www.skolverket.se/sb/d/1368/a/6563>)

Alla pedagoger som vi har intervjuat är överens om att det behövs fler manliga pedagoger inriktade på de yngre åldrarna. Det på grund av att alla tycker att män behövs som förebilder för alla barn och elever framförallt pojkar, speciellt de som inte har någon manligt förebild hemma. Vissa av de intervjuade pedagogerna anser att männen därför behövs att de ska ge en mer varierad bild av vad som är manligt, t.ex. att det är tillåtet att visa känslor även om man är

en man. Andra anser att det blir en bra balans i arbetslaget om det finns en blandning mellan män och kvinnor.

Detta arbete har gett oss mer erfarenheter och ändrat vårt sätt att tänka utifrån genusperspektiv. Eftersom ämnet genus alltid kommer att vara aktuellt inom förskolan och skolan är vi glada att vi har gjort denna undersökning som har visat oss hur man som pedagog kan hjälpa barnen att utvecklas till självständiga individer på ett så enkelt sätt som möjligt. Även om vi hade genustänket hos oss hela tiden så måste vi ändå erkänna att detta arbete har gjort oss ännu starkare och säkrare på vårt kommande arbete som pedagoger. Vi känner oss redo att påbörja vår karriär som engagerade pedagoger och känner att detta arbete har vidgat våra vyer om vad det innebär att arbeta på ett genusmedvetet sätt.

Källor

14 intervjuer som förvaras hos författarna.

Litteratur

Birgerstam Pirjo. (1999) *Olika på lika villkor. En antologi om jämställdhet i förskolan.*
www.skolverket.se

Connell, R.W. (2002) *Om genus.* Göteborg: Daidalos

Fejan Ljunghill, Lena. Nu vrids klockan tillbaka flera varv. (Nr4/2003) *Pedagogiska magasinet.*
<http://www.pedagogiskamagasinet.net/main.asp?articleid=21950&categoryid=3648&articleoutputtemplateid=&articlestateid=2>

Havung, Margareta (2002). Möjligen är det så att man är lite exklusiv – mannen i kvinnornas förskola. Ur *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola.* Red. Nordberg, Marie (2002). Malmö: Liber

Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2006) *Examensarbetet i lärarutbildningen.*
Kunskapsföretaget i Uppsala AB Läromedel & utbildning

Lenz Taguchi, Hillevi. Det finns inga naturliga kön. (Nr4/2003) *Pedagogiska magasinet.*
<http://www.pedagogiskamagasinet.net/main.asp?articleid=21955&categoryid=7136&articleoutputtemplateid=&articlestateid=2>

Läraryrket. (2002) *Lärarens handbok.* Stockholm: Läraryrket

Lärarnas riksförbund. (2006) *Lärarboken.* Stockholm: Lärarnas riksförbund (LR)

Nordberg, Marie. ”Velournissar” och ”Riktiga män” – två manliga könsformer i förskolan. Ur *Manlighet i fokus – en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola.* Red. Nordberg, Marie (2002). Malmö: Liber

Rithander, Susanne (1991) *Flickor och pojkar i förskolan.* Solna: Almqvist&Wiksell

Flickors och pojkars olika förutsättningar och villkor: en kunskapsöversikt om könsskillnader i skolan. Skolverket. (1994) Stockholm: Liber distribution

Olikheter - en brist eller tillgång? : undervisningsformer, pedagogiska metoder och innehåll i ett genusperspektiv. Skolverket. (1997) Stockholm: Statens skolverk: Liber distribution

Steenberg, Ann (1997) *Flickor och pojkar i samma skola.* Kalmar: Ekelunds förlag

Svaleryd, Kajsa. (2006) *Genuspedagogik: en tanke- och handlingsbok för arbete med barn och unga.* Stockholm: Liber

Tallberg, Broman, Ingegärd (2002) *Pedagogiskt arbete och kön – Med historiska och nutida exempel.* Lund: studentlitteratur

Trost, Jan (2005) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: studentlitteratur

Utbildningsdepartementet, Delegationen för jämställdhet i förskolan, U2003:12, (2006) *Den könade förskolan - om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Statens offentliga utredningar (SOU) SOU 2004:115. 3 december, 2004. www.regeringen.se

Utbildningsdepartementet Delegationen för jämställdhet i förskolan (U 2003:12), (2006), *Jämställdhet i förskolan - om betydelsen av jämställdhet och genus i förskolans pedagogiska arbete*. Statens offentliga utredningar (SOU) SOU 2006:75 27 juli, 2006. www.regeringen.se

Wahlström, Kajsa. (2003) *Flickor, pojkar och pedagoger: jämställdhetspedagogik i praktiken*. Stockholm: UR

Webbsidor

Skolverket, <http://www.skolverket.se/sb/d/1368/a/6563> 2007.05.23

Statistiska centralbyrån, http://www.ki.se/suicide/sm_sverige_men.html, www.scb.se
2007.05.15

Bilaga 1

Intervju frågor

BAKGRUNDSFRÅGOR

1. Ålder
2. Kön
3. Pedagogisk befattning
4. Hur länge har du jobbat/När gick du ut din lärarutbildning
5. Beskriv din skola/arbetsplats

TILL REKTORER

1. Vad tänker du på när du hör ordet ”genus”?
2. Hur förhåller du dig till allt som skrivs om jämställdhet och könsroller?
3. Har ni manliga pedagoger/lärare?
4. Tror du det skiljer sig mellan manliga resp. kvinnliga pedagoger/lärare när det gäller att se barnen ur ett genusperspektiv? (kan du förklara lite mer hur du tänker)
5. Arbetar ni på något sätt medvetet med genuspedagogiken?
6. Om ja, på vilket sätt? Om nej, skulle ni vilja det och på vilket sätt?
7. Har ni en jämställdhetsplan för barn/elever där förskolan/skolan skapar pedagogisk verksamhet ur ett genusperspektiv?
8. Följer ni den och hur? Om inte, varför inte?
9. Tror du det finns skillnader mellan pojkar och flickor? Vilka i så fall?
10. Tror du det uppkommer genusproblematik hos barnen på avdelningar/klassrummet?
11. Hur skulle man kunna arbeta på ett bättre sätt för att förhindra det?

TILL PEDAGOGER/LÄRARE

1. Vad tänker du på när du hör ordet ”genus”?
2. Hur förhåller du dig till allt som skrivs om jämställdhet och könsroller?
3. Arbetar ni på något sätt medvetet med genuspedagogiken?
4. Om ja, på vilket sätt? Om nej, skulle ni vilja det och på vilket sätt?
5. Har ni en jämställdhetsplan för barn/elever där förskolan/skolan skapar pedagogisk verksamhet ur ett genusperspektiv?
6. Följer ni den och hur? Om inte, varför inte?
7. Tror du det finns skillnader mellan pojkar och flickor? Vilka i så fall?
8. Tror du att pojkar och flickor behandlas olika i förskolan/skolan på grund av kön?
9. Är detta något som du själv tänker på i din undervisning? Hur tror du att du själv gör?
10. Uppkommer det genusproblematik på din avdelning/klassrum?
11. Hur skulle man kunna arbeta på ett bättre sätt för att förhindra det?